Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Partnerství a rodičovství lesbických žen

Autorka práce: Alice Hurychová
Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Valentová, PhD.

Praha 2011

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny užité prameny. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 12. září 2011

.....
Alice Hurychová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Jaroslavě Valentové, PhD., a to zejména za její cenné rady a připomínky, její trpělivost a vstřícnost, se kterou přistupovala k vedení mé bakalářské práce. Mé poděkování patří také několika lesbickým ženám, které mi pomohly se alespoň na malou chvilku dostat do nitra lesbické mentality. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svému manželovi a celé své rodině, kteří se mi maximálně snažili pomoci během celého mého studia.

Obsah

Obsah 4

Úvod 6

Kapitola I. 8

1. Homosexualita 8

1.1. Homosexualita jako pojem 8
1.2. Homosexuální chování vs. homosexuální orientace 9
1.3. Sexuální identifikace 9
1.4. Coming out 10
1.5. Bisexualita 12
1.6. Prevalence ženské homosexuality 15
1.7. Postoje západní společnosti a homofobie 15

Kapitola II. 19

2. Lesbické ženy a partnerské vztahy 19

2.1. Kategorizace lesbických žen 19
2.2. Multi-identita lesbických žen 21
2.3. Partnerské preference a žárlivost 22
2.4. Partnerské vztahy 23
2.4.1. Možná konkurence v lesbických partnerských vztazích 26
2.5. Registrované partnerství vs. manželství 27

Kapitola III. 29

3. Sexualita lesbických žen 29

3.1. Ženská sexualita 29
3.2. Sexuální chování lesbických a bisexuálních žen 31

Kapitola IV. 33

4. Rodina a lesbické rodičovství 33

4.1. Rodina jako instituce 33
4.2. Alternativní rodina 34
4.3. Adopce homosexuálními páry 35
4.4. Legalizace adopce homosexuálními páry: ano či ne? 37
4.5. Možnosti rodičovství lesbických párů 39
4.6. Asistovaná reprodukce 41

4.7. Problémy lesbické rodiny – možná stigmata **42**
4.8. Postoj dětí vůči svým homosexuálním rodičům **47**
4.9. Svobodné matky **48**
4.10. Srovnání lesbické a heterosexuální rodiny **49**

Shrnutí a závěr **53**

Užitá terminologie **56**

Bibliografie **58**

Ostatní zdroje **70**

Úvod

Lidská sexualita je jedním ze základních fenoménů, které odjakživa a zásadně ovlivňují vývoj lidstva. Po dlouhý čas však byla pod taktovkou náboženství. Díky sexualitě existují i pojmy jako heterosexualita, homosexualita a např. gender. Pravidla a normy, které jsme si sami vytvořili, určují směr našich životů a každý, kdo vybočí, svou odlišností to pocítí. Výjimky však vždy existovaly a nadále existovat budou. Příroda je rozmanitá a lidé, jako její produkt, samozřejmě také. V lidské společnosti je vše otázkou většinové akceptace. Jedním ze základních měřítek je heterosexualita, která zplodila manželství, bez něhož by podle antropologů společnost, jako je ta naše, vůbec neexistovala. Ale jací jsou ti ostatní, kteří nezapadají do hledáčku heterosexuality? Jaké mají potřeby? Jak žijí? Jsou jich miliony a žijí všední život, jako všichni ostatní. Jsou vážně tak odlišní, že jim společnost upírá právo na rodinu? I když se veřejné mínění a zákon postavily k homosexuální menšině tolerantněji, existuje ještě mnoho úskalí, kterým jsou členové této minority vystaveni.

V této práci bych se ráda zaměřila na lesbické ženy, které jsou stejně jako heterosexuální ženy vedeny touhou po dítěti a založení rodiny. Jejich cíle se od sebe v zásadě neliší. Většina z nich usiluje o stabilní partnerský vztah korunovaný mateřstvím. Čím se však liší, jsou prostředky a cesty k dosažení těchto životních cílů. Jsou obavy naší společnosti skutečně oprávněné a založené na relevantních důvodech? Abychom si mohli vytvořit zdravý a nezaujatý názor, je nutné tuto menšinu poznat hlouběji. Cílem této práce je snaha o kritické a nezaujaté, přehledné zpracování relevantních studií zabývajících se tématikou lesbického partnerství a rodičovství.

Práce je rozdělena na čtyři části. První z nich se věnuje seznámení s problematikou homosexuality a poskytuje přehled a popis základních pojmů úzce s ní spojených. Druhá část je věnována lesbickým ženám, jejich chování, společenské adaptaci a partnerským vztahům. Ve třetí části je přiblížena ženská sexualita a její vývoj v eurozápadní společnosti. Poslední část patří lesbické rodině, kde jsou popisovány rodinné struktury, možnosti lesbických párů, jejich problémy ve srovnání s heterosexuálními rodinami, jejich negativa i pozitiva životního stylu. Mou snahou bylo především přiblížit problematiku lesbických žen pomocí dostupné odborné literatury, která o tématu pojednává a přehlednou a srozumitelnou formou ji předat čtenáři.

Zdrojem této práce byla nejen dosud dostupná odborná literatura, převážně pak literatura sexuologická a sociálně-psychologická jak v českém, tak v anglickém jazyce, webové stránky G/L komunity, ale především odborné články, které byly studovány v originálním anglickém jazyce, a jejichž přístup byl umožněn díky elektronickým databázím Univerzity Karlovy (např. Journal STORage, Oxford Journals, Proquest Central a další). Tato práce se z velké části opírá především o četné vědecké studie amerických a evropských univerzit.

Jelikož se jedná o téma velmi široké, není možné pojmout veškerou problematiku a využít značně rozsáhlou a často nedostupnou literaturu. Vzhledem též k značnému počtu teorií a výzkumů týkajících se možného vzniku homosexuality přesahuje tato problematika rámec této práce. Práce je tímto limitována a neobsahuje všechny relevantní odborné publikace. Některá témata by si zasloužila samostatnou práci a jsou zde pro přehled uváděna pouze povrchově (např. historický vývoj postojů k homosexualitě a další).

Kapitola I.

1. Homosexualita

V této kapitole bych ráda vymezila a vysvětlila nejčastější pojmy, které se pojí s termínem homosexualita. Vzhledem ke snaze o rozšíření práv gayů a lesbických žen v oblasti rodiny je v poslední době problematika této menšiny často předmětem různých debat, a proto je porozumění fenoménu homosexuality pro formování názorů společnosti na případnou zákonnou rodinnou péči gayů a lesbických žen klíčové.

1.1. Homosexualita jako pojem

*„Homosexualitou… rozumíme trvalou citovou a erotickou preferenci osob stejného pohlaví. Je to celoživotní, neměnný a nezvolený stav, charakterizován tím, že jeho nositel je pohlavně přitahován a vzrušován převážně či výlučně osobami stejného pohlaví“ (*Brzek, Pondělíčková, 1992). *„Jediným prostředkem pro její stanovení, je vlastní sebepoznání“* (Procházka, 2002).

Samotný termín **homosexualita** byl poprvé použit a do odborného jazyka zaveden v roce 1869 rakousko-uherským psychiatrem maďarské národnosti Karolem Benkertem. V euroamerické moderní společnosti byl do té doby používaný termín **sodomie**, která představovala kriminální čin. K úplné dekriminalizaci homosexuality došlo poprvé ve Francii (1791) a postupně se tak rozšířila i do dalších evropských států (např. Belgie, Lucembursko aj.). Československo přistoupilo k odtrestnění až v roce 1961. V mnohých zemích se však s homosexualitou jako trestnou činností setkáváme doposud např. v Sýrii, Arménii, Azerbajdžánu aj. (Seidl, 2009).

Láska mužů k mužům a žen k ženám je nepochybně velmi starého data, avšak zjistit míru homosexuálního chování v dějinách lidstva je náročným úkolem, k jehož splnění chybí dostatek informací. Na základě přehledových studií se zdá, že sexuální preference jedinců stejného pohlaví se vyskytovala v mnoha kulturách v různých historických dobách. Postoje společnosti dané doby udávaly normy, dle kterých se sexuální chování usměrňovalo a tak sloužilo veřejnému zájmu společnosti (Fafejta, 2004).

V mnohých lidských kulturách můžeme tedy najít projevy homosexuality. Jejich případné rozdíly můžeme připisovat např. míře tolerantnosti dané společnosti. Jsou společnosti, kde je homosexuální chování součástí iniciačních obřadů a rituálů (např. v Melanésii) a někde je institucionalizováno (např. v Súdánu). To však neznamená, že se jedná o výlučnou homosexuální orientaci, neboť v takových společnostech často žádný koncept heterosexuality (a tedy ani homosexuality) neexistuje (Vrhel, 2002). *„Homosexualita*

se s heterosexualitou nevylučuje, je její nezbytnou a integrální podmínkou!“ (Fafejta, 2004, s. 87).

Pro euroamerickou společnost je homosexualita danou a celoživotní identitou, kdežto v jiných společnostech se běžně jedná o dočasnou roli, kterou jedinec mění, či později zcela opouští (Fafejta, 2004).

1.2. Homosexuální chování vs. homosexuální orientace

Jedinec, který vykazuje **homosexuální chování**, nemusí být nutně homosexuálně orientován. Proto je nutné rozlišovat mezi stabilní homosexualitou a homosexuálním chováním. To, že se žena stýká s ženou a muž s mužem, může, ale nemusí vypovídat o jejich sexuální orientaci.

Homosexuální chování mohou kromě homosexuálně orientovaných jedinců vykazovat i osoby heterosexuálně a bisexuálně zaměřené. Takovéto příležitostné jednání můžeme u heterosexuálních osob pozorovat například, když nastane v životě zlom, kdy jim je znemožněn kontakt s osobami opačného pohlaví a jedinec tak začne provozovat homosexuální praktiky. Taková situace nastává především ve věznicích, ale také v armádě či internátech. Homosexuální vztahy zde fungují jako strategie eliminující sexuální a emocionální deprivace uvěznění. Jedná se tak většinou o tzv. „nepravou homosexualitu“, která je produktem instituční deprivace (Nedbálková, 2003).

Důvodů homosexuálního chování je samozřejmě více. Jedná se o stav kulturně a společensky podmíněný a tudíž flexibilní. Sexuální orientace je naopak stav neměnný a v současnosti většina autorů poukazuje na její biologické příčiny. Podle Rahmana a Burriové (2011) existují určité biologické mechanismy, které jsou odpovědné za sexuální orientaci. Nejen většina odborníků, ale i velká část veřejnosti je přesvědčena, že není otázkou volby, ale je především biologicky podmíněna (Procházka, 2002). Vyjadřuje, že při volbě sexuálního partnera dáváme přednost buď muži či ženě. Nelze ji tak jednoznačně určit. Toho jsme schopni pouze na základě vlastního sebepoznání. Erotické sny, fantazie a projev citové náklonnosti mohou pomoci sexuální orientaci odhalit (Procházka, 2002).

Většina společnosti je orientována heterosexuálně, proto jedinci, kteří jsou homosexuálně či bisexuálně zaměřeni, představují minoritní skupinu.

1.3. Sexuální identifikace

Sexuální identifikací rozumíme vnitřní cítění a sebehodnocení toho, zda se cítíme být mužem či ženou (Procházka, 2002). Proces sebeidentifikace směřuje ke stavu, kdy je jedinec

seznámen se svým pohlavím a následně se s ním ztotožní. Příslušnost k určitému pohlaví si lidé uvědomují už ve velmi raném dětství, ale stěžejní životní etapou v procesu formování sexuální identity je především období dospívání. Jedná se o vývojový jev, během jehož naplňování jedinec prochází systémem experimentování a zkoumání sebe sama (Lippa, 2009, Erickson, 1950).

Nositelem homosexuální orientace může být jak muž, tak i žena. Rozhodující je preference pohlaví. Člověk může být přitahován k jedinci opačného pohlaví nebo k jedinci stejného pohlaví, nebo ho mohou přitahovat obě pohlaví. Pak se jedná o bisexuální identifikaci, která je častější u žen, což souvisí s výraznějším psychosociálním a citovým ovlivněním sexuality (Procházka, 2002).

Podle Richardsonové a Harta (1981) je sexuální identita produktem pokračujícího procesu dynamické sociální interakce, proto se může měnit v každém stupni životního cyklu, a význam dané sexuální identity se může lišit mezi jedinci i v průběhu času.

Jak vyplývá z výsledků studie Rosariové a kol. (1996), 60% gayů a lesbických žen se nejdříve identifikovalo jako bisexuálové, než pak došlo k identifikaci homosexuální. Mladí lidé homosexuálně zaměření často sexuálně experimentovali s osobami opačného pohlaví a snažili se o získání bisexuální identity či určitého spojení s heterosexualitou patrně proto, aby je okolí považovalo za heterosexuály a vyhnuli se tak společenské ostrakizaci. Právě hrozba společenského stigmatu zapříčinila, že se mnozí homosexuálně orientovaní lidé snažili najít skrze bisexualitu spojení se společensky uznávanou heterosexualitou (Rosario a kol., 1996).

I když ne všichni odborníci se shodují, tak z výše uvedených studií lze předpokládat, že sexuální identitu je během života možno měnit. Bisexualita může představovat pouhé přechodné období coming outu. Partnerské sexuální aktivity, které zahrnují i jisté experimentování jsou pro psychosexuální vývoj velmi důležité. Sexuální kontakt tak může významně ovlivňovat sexuální identitu. Zkušenosti během něho získávané pomáhají sexuální identitu jak vyvíjet, tak i měnit. U žen trvá proces sebeidentifikace déle než u mužů, což může být způsobeno potřebou větší citové zainteresovanosti.

1.4. Coming out

Snad nejtěžším obdobím, kterým si musí téměř každý homosexuálně orientovaný jedinec projít, je období vnitřního i veřejného odhalení tzv. coming out. Ačkoliv se jednotlivé fáze procesu coming outu mezi jednotlivými autory trochu liší, popíši nejdůležitější fáze, na nichž se autoři většinou shodují. Ve slově coming out je zahrnut proces objevení nové skutečné podstaty, kdy jedinec odloží falešnou heterosexuální identitu a následně přijme a označí svou pravou identitu, která je homosexuální (Rust, 1993). Jedná se o velmi komplikovaný proces, který je značně individuální (Greenfield, 2008). K uvědomování své odlišné orientace nejčastěji dochází v pubertě, nicméně může k němu docházet i podstatně

později. U lesbických žen tento pocit přichází kolem 12 a 13 roku, ale svému sexuálnímu cítění nevěnují takovou pozornost až zhruba do 14-19 let. Podezření z homosexuality se dostavuje kolem 18 roku, ale samotná definice sebe samých jako lesbických žen dochází ve věku 21-23 (např. Bell, Weinberg, Hammersmith 1981). U žen bisexuálních celý proces probíhá zhruba o 3 roky později (Kooden a kol. 1979).

Okamžik, kdy jedinec odhalí svou pravou identitu, je často velmi nepříjemný a někteří mohou zažít i šok. Jedná se o první fázi procesu coming outu, která je většinou provázena zklamáním a následným intenzivním prožíváním odlišnosti. V této fázi se mohou dostavit také pocity osamění (Janošová, 2000 s. 21). Zmatený jedinec, který se ocitl uprostřed fáze upevňování své identity, je náhle zablokován, což mu brání ve vývoji pozitivního sebevědomí a sebeúcty (Greenfield, 2008). Leckdy je takový stav, kdy se jedinec marně snaží zvládnout svůj vnitřní konflikt, nutno řešit odbornou lékařskou terapií.

Pro někoho však může být tento pocit sebepoznání osvobozující. Člověk cítí potřebu se o své tajemství s někým podělit, proto je dobré velmi dobře zvážit, kdo si jeho důvěru zaslouží. Na reakci nejbližšího okolí často závisí budoucí vývoj sebedůvěry a vyrovnání se samotnou pravdou a stavem, ve kterém se jedinec ve společnosti ocitnul (Procházka, 2002).

Každé negativní přijetí s sebou nese riziko pocitu bezvýchodné situace. Zkušenosti převážně mladých homosexuálních lidí zahrnují zejména vyhození z domu, emocionální odmítnutí a domácí násilí, které jsou výsledky rodičovského neporozumění a nepřijetí jejich „zvrácené“ sexuální orientace (Hammelman, 1993, Hunter, Schaecher, 1987, Savin-Villiams, 1989, 1994). Především selhání rodinných vztahů uvrhá mladého člověka do sociální izolace, deprese a v některých případech i k možné sebevraždě (Kourany, 1987, Proctor, Groze, 1994, Remafedi, Farrow, Deisher, 1991).

Také u rodičů nastává paralelní složitý proces coming outu, kdy se musí vyrovnat se sexuální orientací svého potomka a s možnou ztrátou naděje na budoucí prarodičovskou roli. Dle studie D´Augelliho a kol. (2005) byl zjištěn pohlavní rozdíl v dřívějším psychologickém přístupu rodičů ke svým potomkům. Dívky označily reakce a chování svých matek za více hrubé a psychologicky nesprávné nežli chlapci. Další významnější rozdíl byl zaznamenán u dětí, jejichž rodiče si byli vědomi jejich možné homosexuální orientace. Tyto děti vykazovaly mnohem větší tendence se identifikovat jako lesby či gayové (54%) namísto bisexuálů (46%) oproti dětem, jejichž rodiče si vědomi ničeho nebyli, tam se rozpětí pohybovalo od 21% pro výlučnou homosexualitu po 79% pro bisexualitu. Děti rodičů obeznámených s jejich homosexuální orientací pociťují mnohem méně homofobní frustraci a jsou si vědomy významné rodičovské podpory (D´Augelli, Grossman, Starks, 2005). Uvědomění rodičů však s sebou přináší i negativum v podobě slovní šikany, které musí tyto děti čelit mnohem více a častěji nežli děti rodičů, kteří si jejich sexuální orientace vědomi nebyli (D´Augelli a kol., 1998).

Nutno však zmínit, že ani rodiče zpravidla nemají ve svém okolí snadno dostupné vzory, které by jim proces vyrovnání se s homosexualitou svého dítěte usnadňovaly (Polášková, 2009). Dříve či později se však většina rodičů s homosexuální orientací svých potomků smíří a stávají se jejich největší oporou (Procházka, 2002). Aktivní rodičovství a otevřená komunikace jsou považovány za významné aspekty přispívající ke zdravému mladistvému fungování (Collins, Luebker, 1994, Grovetant, Cooper, 1986). Podpora a pomoc ze strany rodičů znamená pro jejich potomky mnohem větší šanci dosáhnout v životě větších úspěchů (Mishna a kol., 2007). To je pro dospívající velmi důležité zejména z důvodu absence životních vzorů během jejich vývoje, neboť většina homosexuálů se narodí heterosexuálním rodičům (Janošová, 2000, s. 22). Zprvu se dítě přirozeně snaží identifikovat s některým ze svých heterosexuálních rodičů, ale ve své snaze selhává, neboť takovou identifikací není vybaveno (Brzek, 1992 s. 40).

Druhou fází coming outu dle Janošové (2000) je proces přizpůsobování vnějšího života svému zaměření, který zahrnuje především navazování prvních sexuálních vztahů a následná tvorba trvalejších sexuálních a partnerských vztahů.

Ženy, které přijmou svou lesbickou identitu v raném věku, se zdají mít výjimečně vysoké sebehodnocení (Savin-Williams, 1995). Právě sebeodhalení je spojováno s rozšířením sebeúcty a snižováním deprese a úzkosti (Lee, 1977, Weinberg, Williams, 1974). V tomto procesu je velmi důležitá přítomnost stejně sexuálně orientovaných vrstevníků, kteří zmírňují obavy z izolace. Skupina podobně orientovaných vrstevníků dává jedinci pocit sounáležitosti a znalosti své podstaty a hlavně pocit akceptovatelnosti druhými. Otvírá nové příležitosti a možnosti seznámení. Slouží především jako zrcadlo sebe sama (Swann, Spivey, 2004).

Existují však i jedinci, kteří se se svou homosexuální orientací neidentifikují. V takovém případě se jedná o tzv. egodystonní orientaci, která je v lékařském slova smyslu považována za poruchu. Jedině plnou akceptací své sexuální orientace a sebe samého, jako jejího nositele si jedinec může vytvořit vyrovnané vztahy k druhým lidem a důsledkem toho se dobře uplatnit v povolání i v jiných oblastech. Zároveň je schopen si vytvořit stabilní partnerský vztah, který ho bude naplňovat a tím umožňovat žít plnohodnotný rodinný život (Brzek, 1992, s. 41).

Coming out nepodporuje pouze psychické zdraví a vyrovnanost, ale je to též forma politického vzdoru zprostředkující sdělení lesbických žen a gayů, že už nechtějí více žít v utajení (Armstrong, 2002).

1.5. Bisexualita

Termín bisexualita vešel v širší známost na počátku dvacátého století díky zakladateli psychoanalýzy Sigmudu Freudovi, který ho zpočátku používal především ve smyslu psychické

androgynie čili oboupohlavnosti. I když žádná univerzální definice bisexuality nevznikla, dlouhou dobu bylo na ni nazíráno jako na výjimečný jev (Pechová, 2005).

Tento pojem můžeme chápat hned několika způsoby. Podle Pondělíčkové-Mašlové tento termín označuje jedince, které sexuálně přitahují jak muži, tak i ženy a s oběma mohou mít uspokojivý a kvalitní sex. I přes jejich sexuální flexibilitu není běžné stejně intenzivní střídání svých partnerů podle pohlaví, ale většinou však převládá monosexuální chování, kdy určitou fázi svého života bisexuálové žijí buď s partnerem stejného pohlaví a jinou fázi zase s partnerem opačného pohlaví (Pondělíčková-Mašlová, 1992 s. 14).

Za bisexuální také můžeme považovat pouze ty jedince, kteří nedokáží určit, jakému pohlaví by dali přednost, protože jejich vzrušivost je v obou směrech podobná (Janošová, 2000). Tento pohled vylučuje bisexualitu jako identitu, neboť nahlíží jako na jediné a možné sexuální zaměření buď heterosexuální či homosexuální orientaci tzv. dichotomní koncepce. Pokud bychom však vycházeli pouze z koncepce vzrušivosti jako ukazatele sexuální orientace, tak by podle novější studie Baileyho a kol. (2005) ženy žádnou sexuální orientaci neměly. Důvodem je schopnost stejné míry vrušení na mužské a ženské stimuly, která se u mužů nevyskytuje. Není však možné tuto vzrušivost spojovat s přitažlivostí, ale s pravděpodobnou biologickou adaptací (Bailey, 2005).

Pokud bychom vycházeli z širšího významu slova, mohl by být za bisexuála považován každý, kdo měl v životě alespoň jednu homosexuální a jednu heterosexuální zkušenost. Naopak z toho nejužšího pohledu je bisexuálním ten, kdo intenzivně potřebuje mít paralelní sexuální vztahy s muži i ženami (Pechová, 2005).

Dlouho se mělo za to, že bisexualita neexistuje, byla chápána jako přechodný stav mezi heterosexualitou a homosexualitou nebo bylo přijetí této identity považováno za prostředek vedoucí k homosexualitě (Chapman, Brannock, 1987). Získat určitou představu o frekvenci bisexuálního chování v USA ve 40-50 letech minulého století je možné zejména díky významnému vědci Alfredu Kinseymu, který v této době provedl ve Spojených státech první rozsáhlejší výzkumy sexuálního chování. Výsledky této studie byly pro soudobou společnost dosti překvapivé až šokující, neboť odhalily velký rozdíl mezi tehdy převládajícími normami sexuálního chování a skutečným jednáním lidí (Giddens, 2001). Kinsey zjistil, že téměř 46% procent mužů a 6-14% žen mělo v životě homosexuální zkušenosti. Tyto statistiky přesvědčivě dokládají, jaký rozpor může být mezi veřejně přijímanými postoji a představami a skutečným lidským jednáním (Kinsey, 1948, 1953).

Samotnou sexuální orientaci Kinsey definuje jako kontinuitu výlučné heterosexuality na jedné straně, výlučné homosexuality na druhé a proměnné úrovně bisexuální touhy někde mezi tím (Kinsey a kol., 1948, 1953). Tento názor změnil vnímání lidské sexuality dále od původních dichotomních představ (Parker a kol., 2007).

Bisexualita dle těchto výzkumů nebyla tedy zdaleka tak výjimečná, jak dosud veřejnost i sama vědecká obec předpokládala. Pozdější studie začaly na bisexualitu nahlížet

jako na jednu z možných skutečných sexuálních identit a zároveň se tak stala jejich platnou alternativou (Rust, 1993). Díky těmto vstřícnějším postojům lze dle názoru Janošové (2000) počítat s tolerantnějším vztahem a menší vyhraněností vůči variabilitě sexuální identity. Vstřícnější přístup bisexuálové zaznamenali i z řad gay a lesbických organizací. Jedním z aspektů tohoto posunu je změna dosavadní zkratky G/L, která byla rozšířena na GLB (gay/lesby/bisexuálové) (Pechová, 2005).

I přes uvedenou zvyšující se toleranci je ve společnosti bisexualita stigmatizována. Postavení bisexuálního jedince je považováno za obtížnější než postavení heterosexuála či homosexuála. Důvodem je chybějící vzor, se kterým by se mohl jedinec ztotožnit. Často jsou bisexuálové spojováni s psychickou nevyrovnaností. *„I když podle Wilhelma Stekela*[1] *jsou bisexuální lidé psychicky zdraví, neboť nemusejí vytěsňovat ani homosexuální a ani heterosexuální komponentu“ (Pechová, 2005).* Dalším připisovaným negativem je jejich předpokládaná vyšší promiskuita, která patrně pramení z jejich domnělého nezájmu o trvalý vztah. Všechny tyto aspekty mohou vést k výrazně menší oblibě bisexuálů ve společnosti (Pechová, 2005). I přesto všechno jsou bisexuálové na základě zahraničních výzkumů charakterizováni jako sebevědomější, asertivnější a nekonformnější vůči sociálním normám (Cabaj, Stein, 1996, citováno podle Janošové, 2000, s. 19).

I když může být bisexualita spojována s určitou nerozhodností v oblasti přijímání heterosexuální či homosexuální identity, podle průzkumu britské spisovatelky a bisexuální aktivistky Sue Georgeové (1993) se tato domněnka nepotvrdila. Naopak třetina žen ze 142 uvedla, že se před tím, než přijaly bisexuální identitu, považovaly za lesby. Uvedená studie neprokázala ani proklamovanou výrazně vyšší promiskuitu bisexuálních žen oproti ženám lesbickým, i když tam určitá nerovnost byla, ta se však podle autorky nedá považovat za jejich typické chování. Komplikovanost životní situace lesbických žen pramení právě v z jejich pohybu mezi heterosexuálním a lesbickým světem (Pechová, 2005).

V mnoha oblastech existuje však tendence bisexualitu přehlížet a to jak např. v oblasti lidských práv, tak dokonce i ve sférách, které jsou jinak poměrně citlivé na sexuální menšinové problémy. Například ve zprávě Evropských lidských práv z roku 2009 je bisexualita zmíněna v pouhých 4 případech, na rozdíl od 68 případů výlučné homosexuality a lesbismu (Rehaag, 2009). Výsledky výzkumu Rehaaga (2009) ukazují, že bisexuálně orientovaní jedinci, kteří se obávají pronásledování a persekuce ze strany jejich rodné země, jsou znevýhodňováni i v žádostech o uprchlický status oproti jiným skupinám sexuálních menšin. Důvodem často bývá samotná neviditelnost bisexuální orientace a přezíravost některých soudců.

[1] Wilhelm Stekel (1868-1940)- -rakouský psycholog a psychoanalytik, žák Sigmunda Freuda

1.6. Prevalence ženské homosexuality

Homosexuálních žen je pravděpodobně méně než homosexuálních mužů, ale důvodem může být i to, že naprostá většina výzkumů v této oblasti je věnováno gayům (Pondělíčková-Mašlová, 1992 s. 87). Vzhledem k této skutečnosti jsou v jejich případě již k dispozici dosti přesvědčivé výsledky, zatímco v případě leseb je tomu naopak. Tam si současná věda často musí vystačit s pouhými dohady. Údaje o počtu homosexuálů v populaci se však u jednotlivých autorů liší. Nejčastěji se tyto odhady pohybují od 1-8%, přičemž 4% u mužů a 1% u žen je údaj nejvíce uváděný. V případě české republiky můžeme tedy odhadem říci, že je zde zhruba 15,8 tisíc lesbických žen a dalších 162,9 tisíc si se svojí sexuální orientací není jisto[2].

Jednou z příčin celkového menšího počtu lesbických žen je podle Pechové (2005) androcentrismus (nadřazení mužů nad ženami), který je přítomen v naší kultuře a tím i celé společnosti. Výsledkem toho je pak lepší organizovanost, funkčnost a viditelnost gay hnutí, stejně jako pravděpodobně vyšší zastoupení gayů mezi vědci v biologických oborech (Pechová, 2005).

Dalším důvodem, proč se zdá, že je zastoupení lesbických žen v populaci menší než gayů, je jejich mnohem menší nápadnost. Lesbické ženy zkrátka lépe unikají pozornosti než homosexuální muži (Talandová, 1997). Poměrně často než u mužů zde dochází k pokusům o heterosexuální adaptaci, což podle nás může být patrně spojeno s jejich větší touhou po rodičovství. Mnohé z lesbických žen se dokonce vdají, aby si samy sobě potvrdily svou „normalitu“. Často však je manželství účinným způsobem maskování homosexuálního zaměření, kde případná pasivita ženské heterosexuální role může být skryta pod diagnózami sexuálních poruch (Brzek, 1992). Nejenom, že šance o vytvoření harmonického vztahu pomocí heterosexuální adaptace je téměř nulová, ale popření vlastní homosexuální orientace může vést i k četným psychickým poruchám.

I když skutečný početní stav lesbických žen ve společnosti pravděpodobně nikdy znám nebude, lze předpokládat, že s narůstající společenskou tolerancí bude jejich počet růst. Nikoliv však jen s novými členkami, nýbrž s i těmi doposud skrytými lesbickými ženami, které se přestanou svého coming outu obávat.

1.7. Postoje západní společnosti a homofobie

V minulosti byla homosexualita spojována především s muži, i když sexualita mezi ženami v evropských kruzích úplně neznámá nebyla. Evropská kultura raného novověku sice

[2] Weiss a Zvěřina, sexuální orientace žen, 2001 dále výpočet podle údajů zveřejněných na http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby03151010.xls

považovala ženu za vrozeně žádostivou bytost, ale sexuální akt dvou osob bez penisu byl těžko představitelný. Sexualita mezi ženami byla brána jako něco odporného, co nezaslouží ani pojmenování (Rupp, 2001, s. 33). Romantická přátelství mezi ženami však byla až do konce 19. století Tolerována a dokonce i schvalována, pokud ovšem nepřekročila určité hranice. Dle genderového scénáře jsou ženám připisovány emoce, které jsou důvodem, proč dřívější společnost tolerovala vzájemné přátelské vztahy žen, i když z dnešního pohledu na ně můžeme nazírat jako na vztahy lesbické. Z toho vyplývá, že vztah a postoj společnosti k homosexuálně zaměřeným lidem je vždy výsledkem dané doby a kultury (Fifková, 1998).

Postoje vůči homosexualitě procházely dlouhým vývojem od jejího „zlatého věku" z období Starověkého Řecka, kdy podle některých autorů homosexuální styk mezi dvěma muži znamenal předávání síly a mužnosti, přes postupné odmítání a zavrhování až k opětovně zvyšující se toleranci. Vnímání a postoje k homosexualitě zásadně ovlivnil příchod křesťanství, které uznávalo křesťanský ideál – tradiční uspořádání rodiny a homosexualita se začala považovat za hřích. Ani novověk nebyl vůči homosexualitě vstřícný, naopak požadavky a představy mravního chování se ještě zpřísnily. Jistá změna přišla až v 19. století, kdy se názory odborníků odpoutaly od křesťanské kategorizace a začaly hledat pro tento jev odpovídající lékařské označení. V polovině 19. století byla homosexualita definována jako nemoc (Janošová, 2000). Od druhé poloviny 20. století se homosexualita i tohoto označení postupně zbavuje.

Dvacáté století bylo pro pro americké lesby a gaye mimořádným obdobím, jehož vlivu se nevyhnula ani Evropa. Bylo především ve znamení počátků zviditelňování individuality a sexuálních zvláštností. Toto období se nazývá sexuální revolucí, kdy se celkově zvýšila tolerance k vyjadřování sexuality, a vytvořily se nové představy o stejnopohlavní sexualitě, což dalo možnost propagovat identitu, kterou mohli jedinci přijmout za svou a přispěli tak k růstu gay a lesbických subkultur (Rupp, 2001, s. 87). Změnilo se též postavení ženy, která se vymanila z pasivní role a začala se stávat rovnoprávnou partnerkou muže (Janošová, 2000 s. 47). Během jednoho století se homosexualita stala ze skrývané perverznosti veřejnou záležitostí americké kultury. Ještě v 19. století byli homosexuálové považováni za jedince duševně choré či hříšníky. Během 20. století však hrdě vystoupili ze stínu a zviditelnili se v amerických masmédiích. Nyní jsou běžnou součástí našeho života (Peters, 2006). Homosexualita se tak postupně stala alternativním životním stylem (Lindenbaum, 1985).

V 70. letech 20. století začíná veřejné mínění a postoj společnosti vůči homosexuální menšině vzbuzovat pozornost odborníků. Veřejné odmítání a strach z homosexuálně zaměřených lidí dostává své pojmenování „homofobie" (Ondrisová, 2002). Homofobie je pojem, který popisuje negativní postoje vůči gayům, lesbickým ženám a bisexuálům a zahrnuje v sobě heterosexismus, homosexismus, sociální stigmatizaci, fanatismus, předsudky, ale také zachycuje negativní společenské vnímání homosexuality, gayů, lesbických žen a bisexuálů (Herek, 1984, Kite, 1994). Příčinou homofobního chování je soubor společensko-kulturních a náboženských postojů. Společenské předsudky a

stigmatizace plodí stress, který silně působí na homosexuální jedince začleněné do vývojového procesu coming outu (viz kapitola „Coming out“). Všechny tyto faktory zahrnující např. negativní postoje, nedostatek tolerance rodiny a okolí, diskriminaci, útoky kolektivně nazýváme „stres minorit“ (DipPlacido, 1998). Pro mnohé homosexuální jedince je jedinou možnou strategií a volbou mlčení, neboť v případě prozrazení hrozí u adolescentů ztráta rodiny a u dospělých např. ztráta zaměstnání apod. (Greenfield, 2008).

Podle nedávné kanadské studie se s homofobními projevy homosexuálně orientovaní jedinci setkávají nejen v práci, ve škole, na ulicích, v barech, v prostředcích veřejné dopravy ale také a především ve svých vlastních rodinách. Podle Ondrisové (2002) nejčastěji homofobní postoje vyjadřují lidé, kteří jsou méně sexuálně liberální a více autoritářští. Ženy a mladí lidé jsou obecně tolerantnější nežli starší lidé a muži. Mladí homosexuálové nejvíce tyto negativní projevy pociťují od svých vrstevníků. Jako oblast velmi časté tyranie uvádějí především pak kolektivní sport (Mishna a kol. 2007). Ani zaměstnání však nezůstává svými diskriminačními prvky pozadu. Jak vyplývá ze studie Embricka, Waltherové a Wickensové (2007), můžeme postoje managementu a pracujících shrnout do čtyř hlavních pojmů: úplný odpor, neutralita (mlčení), ostrakismus a strach, přitom ty poslední dva byly zastoupeny nejčastěji. Na trhu práce hraje významnou roli i samotný gender, tedy společností vytvořené odlišné sociální role mužů a žen. Například požadavky na trhu práce v oblasti průmyslového odvětví upřednostňují spíše maskulinní typ chování, a proto je pro gaye získat práci v této oblasti mnohem těžší nežli pro lesbické ženy. To však neznamená, že by byly ženy v hledání práce v této oblasti úspěšnější nežli gayové. Důvodem je větší ochota ze strany pracujících mužů v průmyslu pracovat s lesbami nežli s gayi. Výsledky této studie jasně poukazují na fakt, že homosexuálové nemají rovná pracovní práva a možnosti jako heterosexuálové (Embrick, Walther, Wickens, 2007). Efekty homofobie pocítí téměř každý homosexuálně orientovaný jedinec, který projde svým coming outem. Postoj společnosti k menšinám se může promítat také do jejich well beingu, neboť se ukazuje větší sebevražednost homosexuálních jedinců.

Velkou úlohu ve změně a tvorbě celospolečenských názorů hrají bezesporu média. Na média je obecně nahlíženo jako na mocné instituce formující postoje společnosti k homosexuální menšině. Tolerance vůči násilí často proklamovaná médii a heteronormativní představy o „perfektní rodině“ prostupující společností jsou vnímány jako aspekt schvalující diskriminaci. Stejně tak jako mohou média homofobní projevy znásobit, tak mají tu moc je i utišit. Samotné obsazování a začleňování homosexuálů do televizních programů může být považováno za zmírňující faktory nesnášenlivosti, které pomáhají zvyšovat akceptaci této minoritní skupiny (Mishna a kol., 2007).

Dalším podporujícím činitelem jsou organizace, které zastupují a hájí zájmy homosexuální menšiny na veřejnosti. Mezi takové organizace patřila v České republice např. nyní již zaniklá SOHO (Sdružení organizací homosexuálních občanů), která se snažila nejen o zrovnoprávnění gayů a lesebických žen, ale též se starala o humanitární pomoc a prevenci nemoci AIDS (Talandová, citováno podle Janošové 2000, s. 49). Po dvaceti letech se tato

organizace přejmenovala na „Gay iniciativu“ a kromě veřejné podpory gay a lesebických žen se věnuje i poradenství a pomoci každodennímu životu této minority.

V současné době můžeme pozorovat určitý posun ve společenské toleranci určitých minoritních skupin. I samotní homosexuálové zaznamenali tuto změnu. Zhruba 76% homosexuálů vnímá postoj společnosti jako vstřícnější, než tomu bylo před pár lety. Nicméně nezanedbatelný počet homosexuálů ve svém životě zakusil jak slovní či fyzické násilí, tak i odmítnutí ze strany vlastní rodiny a přátel. Velká část společnosti však vnímá diskriminaci homosexuální menšiny jako morálně špatnou (Kaiser, 2001).

V procesu utváření pozitivního názoru jedince na homosexuální menšinu může hrát roli nejen dostatečná informovanost, ale též znalost konkrétního homosexuálně zaměřeného člověka (Talandová, 1997). Lidé s osobní zkušeností s homosexuálními jedinci vykazují mnohem nižší míru homofobie (Pechová, 2005).

Kapitola II.

2. Lesbické ženy a partnerské vztahy

Cílem této kapitoly je na základě odborné literatury přehledně zpracovat případné rozdíly v chování a jednání lesbických žen a rozdíly ve fungování lesbických partnerských vztahů oproti heterosexuálně orientované většině, které mohou hrát stěžejní roli při vytváření představ a formování postojů společnosti vůči této minoritní skupině. Zaměřím se tak na problematiku genderových rolí, znaků a odlišností, které jsou pro lesbické ženy charakteristické.

2.1. Kategorizace lesbických žen

Termín „lesba“ začal používat Krafft-Ebing[3] (1886), který spojil dohromady fyzické znaky, sexuální touhu a genderově převrácené chování. Celkem v této kategorii rozlišil čtyři různé typy lesbických žen: „normálně“ vypadající ženy, které reagují na zájem maskulinních žen, dále ženy, které dávají přednost mužskému oděvu, ženy tzv. „invertky“, které přijaly maskulinní (mužskou) roli, a konečně plně rozvité homosexuálky, které z ženských znaků vlastní pouze genitálie (Rupp, 2001, s. 90).

Mnohem známější a rozšířenější rozlišování lesbických žen na femininní a maskulinní vzniklo v poválečných letech v souvislosti s rozšířením barové kultury. Toto období přineslo americkým lesbickým ženám celkové uvolnění společenských vztahů konvencí a lesbické chování nepůsobilo už tolik provokativně. Lesbická barová kultura dala vzniknout pevným normám, stylům oblékání a chování. Jejich způsob jednání a styl života zpochybňoval již zažité společenské genderové role a postupně vytvářel základní lesbickou identitu (Rupp, 2002). Ženy se identifikovaly buď jako **„butch“** nebo **„fem“**. Jednalo se o vlastní vyjádření erotického a společenského statusu. Termíny butch a fem jsou vlastně jakési kontroverzní nálepky, které užíváme ke kategorizaci lesbických žen, podle toho zda jejich chování a zájmy můžeme označit buď za maskulinní, nebo femininní. Kritici však tato označení považují za útočné, neboť jsou výtvorem heterosexuálně zaměřené společnosti, která jimi nutí jedince k přizpůsobení a přijetí mužské či ženské role (Jeffereys, 1989). Dle historičky Nestleové (1992) je však nutno podotknout, že i přes svůj kontroverzní původ se tato kategorizace vryla do myslí lidí na celém světě a neustále přetrvává.

Lesbické ženy „butch“ je možné charakterizovat jako více dominantní, agresivní a maskulinní, zatímco „fem“ jsou více femininní a pasivní (Loulan, 1990). Liší se především v účesech a oblékání, kde butch jsou často zaměňovány za muže a fem svým vzhledem

[3] Vídeňský psychiatr Richard von Krafft-Ebing, dílo Psychopathia Sexualis, 1886

inklinují spíše k heterosexuálním ženám. Vzhled butch je často považován za vizuální identifikaci ženské homosexuality (Cogan, 1999, Krakauer, Rose, 2002).

Buch a fem identita znamená přijetí sexuálních rolí, ve kterých se butch prezentují jako aktivní partnerky, které jsou více sexuálně iniciativní a představují oběti flirtování ze strany fem (Levitt, Hiestand, 2005). Přesnou identifikaci však většina lesbických žen odmítá. S těmito kategoriemi se v některých výzkumech identifikuje pouze 27% žen, zbylých 78% se přiklání na obě strany (Loulan, 1990). Ačkoliv se žena nemusí sama identifikovat jako butch nebo fem, mohou ji tak vnímat ostatní a tím se k ní tato identifikace váže, jako by byla jedno nebo druhé. Femininní žena má oproti maskulinní butch jistou výhodu a tou je způsob, jakým se může vyrovnávat se společenským stigmatem. Jednoduše má možnost svou pravou identitu skrývat, neboť její okolí ji může vnímat jako ženu heterosexuální (Rosario a kol., 2009). Například předstírají a představují své partnerky jako přítele, nemluví nebo zastírají pravdu o své životní situaci. Používají označení „on“ místo „ona“, když mluví o svých partnerkách. Obvykle se účastní konverzací v heterosexuálním duchu. Tolerují homofobní vtipy od rodiny a přátel. To vše proto, že se obávají ostudy, ztráty respektu, ostrakismu a psychického násilí (Laird, 1999). U butch je homosexuální identita předvídatelná a tím i více viditelná, a proto rodiče ani okolí není překvapeno jejich pozdějším sebeodhalením (Levitt, 2005). Naproti tomu fem mají větší potíže se svým prozrazením, neboť, jak již bylo řečeno, okolí je považuje za ženy heterosexuální a často si jejich opačnou sexuální identitu ani nepřipustí (Levitt, 2003).

Pokud budeme porovnávat homosexuální a heterosexuální ženy, nemusíme se pohybovat pouze v oblasti stylů, které si ženy volí samy, ale rozdíly mohou být patrné i v samotné stavbě těla. Výsledky studie Perkinsové (1981) ukazují, že homosexuální ženy mají statisticky signifikantně užší boky než ženy heterosexuální, dále mají zvětšené obvody horních a dolních končetin, méně podkožního tuku a více svalů než heterosexuální ženy. Jinak řečeno, v průměru mají homosexuální ženy maskulinnější somatické znaky než ženy heterosexuální. Co se týče variability v rámci lesbické skupiny, tak dominantní typ lesbické ženy (žena, která přebírá dominantní sexuální roli náležící většinou muži) vykazoval významně širší ramena, užší boky a výrazně mohutnou a objemnější postavu nežli typ pasivní (žena, která přijímá pasivní roli náležící většinou heterosexuálním ženám).

I když podle odborných studií a též diskuzí na lesbických internetových stránkách lesbické ženy s touto kategorizací nesouhlasí, pravděpodobně se označení butch a fem ani v budoucnu neubrání. Důvodem může být potřeba společnosti si vytvářet jednoduchá rozlišení, spojená s adjektivy silný, aktivní nebo naopak slabý, malý, která se pojí nejen s fyzickými znaky, ale též i s chováním. Ostatně tomuto třídění se nevyhnuli ani gayové.

2.2. Multi-identita lesbických žen

Je běžné vyhýbat se situacím, které nám jsou nepříjemné. Pokud jedinec vlastní určitou vlastnost či znak, za který se stydí, snaží se jej skrývat, aby se ve společnosti nediskreditoval. Své chování, vystupování a image řídí tak, aby ovlivnil svůj dojem u ostatních (Goffmann, 1999, 2003). Takovéto chování je u lesbických žen a to nejen těch, které neprošly coming outem, poměrně časté. Jejich obranou je hraní heterosexuální role a předstírání heterosexuální identity tak, aby naplnily očekávání ostatních. I když je náš veřejný a soukromý život prostorově oddělený, způsob, kterým představujeme naši privátní situaci je rozhodující pro vnější sexuální identitu, kterou si vytvoříme ve veřejné sféře. Jsme tedy posuzováni podle našeho soukromého života. Vytvářením asexuální identity pomocí odmítání veškerých sexuálních vztahů lesbické ženy vnášejí nejednoznačnost do své identifikace druhými. Snaží se vyhnout možnosti otázek ohledně svého osobního života a vytvořit tak nejasný obraz sama sebe. Následkem toho však lesbické ženy musí být ostražité ke všem nuancím a předpokladům v každodenní sociální interakci a mít zvýšené uvědomění k obvykle skrytým formám chování, hodnot a postojů ostatních i sebe samých (Hall, 1989).

Většinou si lesbické ženy vytvoří mnohonásobnou sexuální identitu, kdy jsou v práci považovány za asexuální ambiciózní kariéristky, sousedé mohou vnímat dvě ženy žijící pohromadě jako dvě kamarádky řešící svou ekonomickou situaci a v osobním životě jsou to ženy, které mají své lesbické přítelkyně. Podle rozhovorů s lesbickými ženami, které touto zkušeností prošly, či procházejí, je vytváření a udržování těchto multi-postav značně náročné a vysilující, a proto vytrvání a úspěšnost tohoto „divadla“ závisí na četnosti interakcí. Je potom běžné, že se tyto ženy snaží většině interakcí vyhnout a omezí dobrovolné kontakty zejména tam, kde je nutné svou nepravou identitu předstírat (Gill, 1993).

S tím souvisí i fakt, že 73% dotazovaných žen uvedlo, že se odstěhovalo z míst, ve kterých vyrůstaly a utvářely svou heterosexuální identitu. K naplnění lesbické identity potřebovaly cizí prostor a hlavně cizí lidi. Pokud se vyskytovaly v místech, kde by mohly narazit na někoho známého, svou pravou identitu skrývaly, aby nedošlo ke vzájemnému konfliktu, či aby neohrozily pověst svých rodičů. Díky obavám z nátlaku lesbické ženy často odmítají navštěvovat formální G/L místa a omezují svůj společenský život na domov a privátní návštěvy (Gill, 1993). Podle Halla a Jeffersona (1976) není ani výjimkou, když gay a lesbická žena předstírají své vzájemné přátelství, což jim nejen pomůže udržovat heterosexuální identitu, ale stává se součástí jejich nevědomých, ale záměrných „rituálů vzdoru“.

2.3. Partnerské preference a žárlivost

Z hlediska osobních fyzických znaků, heterosexuální společnost neklade na lesbické ženy takový důraz jako na ženy heterosexuální (Smith, Stilmann, 2002). Podle této studie není tlak na fyzickou atraktivitu u lesbických žen tak veliký. Tomu odpovídají i preference osobních znaků jednotlivců. Zatímco je typické, že se heterosexuální ženy zabývají svou tělesnou váhou, pro ženy, které hledají ženy, není tento osobní znak tak důležitý, neboť předpokládají, že jejich budoucí partnerky velký důraz na fyzickou atraktivitu nekladou. Podle Smithové a Stilmannové sexuální orientace významně ovlivňuje nabízené fyzické osobní znaky. Rozdíl mezi heterosexuálními a lesbickými ženami spočívá právě v jejich požadavcích a nabídce (Deaux, Hanna, 1984). Zcela jiná situace se týká žen bisexuálních, které se při hledání svých partnerů a partnerek přiklánějí spíše k heterosexuálním normám. Z tohoto důvodu nelze řadit bisexuální ženy do kategorie lesbických žen a je nutné je v tomto ohledu posuzovat zvlášť (Smith, Stilmann, 2002).

Přiřadíme-li genderové role lesbickým ženám podle heterosexuálních měřítek, můžeme předpokládat, že se jimi budou řídit i při výběru partnerů. Dle Singha a kol. (1999) by bylo možné očekávat, že maskulinní lesbické ženy „butch“ budou přitahovány lesbickými ženami, které se projevují typickými ženskými znaky „fem “, a naopak femininní ženy budou přitahovány ženami s typickými mužskými atributy. Celkově shrnuto „butch“ by podle této hypotézy preferovaly na svých partnerkách fyzickou krásu a mládí a „fem“ by dávaly přednost finančním zdrojům a společenskému postavení svých partnerek. Bailey, Gauli, Agyei a Gladue (1994) však své studii došli k jednomu významnému výsledku. Podle jejich výzkumu lesbické ženy v průměru zajímají více vizuální sexuální stimuly nežli sociální status partnerky. Došli tedy k závěru, že lesbické ženy jsou v otázce partnerských preferencí podobné heterosexuálním mužům, ale nikoliv pouze z důvodu, že je přitahují ženy, ale též ve specifikách stimulů a vlastností, které si na nich nejvíce cení. Podle jiné studie Baileyho (1997) lesbické ženy dávají přednost ženám spíše femininního vzhledu nežli femininního jednání. Pokud však budeme nadále rozlišovat lesbické ženy na „butch“ a „fem“, tak by se zde měla nějaká vzájemná odchylka v preferencích objevit. Studie Bassetta, Perceye a Dabbse (2001) nejenže tuto odchylku a výše zmíněné hypotézy podpořila, ale zároveň zpochybnila argument kritiků týkající se chápání identifikace „butch“ a „fem, jako pouhého konstruktu heterosexuálně zaměřené společnosti. Jejich výsledky ukázaly, že „butch“, projevují více maskulinní vzorce chování v partnerských preferencích nežli „fem“. Mimo jiné též poukázaly na větší míru žárlivosti ze strany „butch“ na soupeřovy zdroje a ze strany „fem“ na soupeřův vzhled. Z výsledků této studie v zásadě vyplývá, že v lesbickém páru většinou jedna žena spíše inklinuje k maskulinnější roli „butch“ a druhá se svým chováním a jednáním přibližuje femininní roli „fem“ (Bassett, Pearcey, Dabbs, 2001). I když se tak samy identifikovat a rozlišovat nemusí, z rozdělení domácích aktivit, zájmů a jednání je to patrné.

Dle výše uvedené studie se lesbické ženy od heterosexuálních žen nelišily v žárlivosti v případě emocionální a sexuální nevěry. Ženy obecně jsou celkově emocionálně vnímavější a více citově strádají v případě emocionálního neúspěchu, proto se soustředí primárně na city a pozornost svých partnerů. Muži ke své nevěře city mnohdy nepotřebují, zatímco ženy spíše ano (Sheets, Wolf, 2001). Budování a udržování vztahů je pro ženy prvkem vlastního sebehodnocení (Gilliganová, 1982, citováno podle Giddense, 2001).

Z výše uvedených studií je patrné, že v případě partnerských preferencí se v některých vzorcích chování lesbické ženy shodují s heterosexuálními muži. Jejich chování je však mnohdy ovlivněno postavením partnerky v partnerském vztahu. Lesbická partnerství jsou založena z velké části na citovém základě, a proto fyzická atraktivita nehraje při výběru partnerky tak významnou roli, jako tomu je u heterosexuálních párů.

2.4. Partnerské vztahy

Tendence k utváření dlouhodobých romantických vztahů se zdá být univerzální jak mezikulturně, tak napříč historií (Jankowiak, 1992). Stabilní vztah představuje pro většinu lidí jeden ze základních předpokladů harmonického života.

Někteří žijí spolu v partnerském vztahu, jiní svůj vztah stvrdí manželstvím. V euroamerické společnosti ještě do nedávné doby patřil manželský svazek mezi výsady heterosexuálních párů, nyní si mohou dělat nárok na privilegia spojená s legalizovanými svazky i homosexuální páry. I když se může zdát, že už jsou na tom heterosexuální a homosexuální páry v České republice velmi podobně, patrné rozdíly mezi nimi bychom určitě našli, jak nám odhalí následující studie.

V první řadě *„má homosexuální pár na rozdíl od ostatních forem soužití všeobecně nižší společensko-právní uznání, musí čelit většímu tlaku jak ze strany společnosti, tak ze strany vlastních příbuzných a známých“* (Janošová, 2000, s. 55).

Lesbických párů najdeme více nežli mužských, což může být způsobeno větší tolerancí společnosti vůči ženským dvojicím a jejich větší stabilitou (Zvěřina, 1992).

K vytvoření harmonického vztahu nestačí pouhá erotická přitažlivost, která je často homosexuálům připisována, coby základní spouštěcí mechanismus při hledání partnera. Přesto však homosexuálně zaměření jedinci bývají obecně spokojenější v intimním životě nežli heterosexuální. Např. lesbické ženy netrpí tak často poruchami dosahování orgasmu a nechutí k samotnému sexu, tak jako je tomu u heterosexuálních žen (Pondělíčková-Mašlová, 1992).

Trvalost a stabilita vztahu a samotná schopnost vůbec citový vztah navázat však závisí na přijetí své minoritní sexuální orientace, tedy coming outu. Jedinec zpočátku většinou

experimentuje se svou novou identitou a sebepojetím. Pak teprve přicházejí první vztahy (Polášková, 2001).

Ženská homosexualita je zaměřená více na dlouhodobé partnerství, věrnost a emoce ve srovnání s mužskými homosexuály (Pastor, 2007). Ženy obecně mají sklon se zaměřovat na své vztahy (Cross, Madson, 1997) a u lesbických žen to můžeme pozorovat ještě více (Mock, Cornelius, 2007). Podle Nancy Chodorowové (1988) a Carol Gilliganové (1982) můžeme možnou příčinu ženské potřeby vztahů vidět už v tzv. oidipovském období, kdy dívky na rozdíl od chlapců zůstávají blíže u matky a proces identifikace s matkou nadále přetrvává. Jejich sebeúcta je založena na přítomnosti úzkého vztahu k jiné osobě. Proto se můžeme setkat i s lesbickými páry, které nejsou založeny na sexu. Je to tak intenzivní vztah, ve kterém se partnerky bez sexu obejdou. Jedná se o tzv. nesexuální svazek (nonsexual merging). Ženy se navzájem snaží vyplnit leckdy nevědomý pocit prázdnoty a usilují o vytvoření tzv. kompletní lidské bytosti tím, že se vzájemně podporují v aktivitách a oblastech, ve kterých nejsou tak silné a sebevědomé. Každá dá té druhé část sama sebe a udržují v sobě pocit, že jedna bez druhé nemůže být. Tento vztah je mnohdy natolik intenzivní, že může vést k partnerským problémům tzv. splývání (Lindenbaum, 1985). Této problematice je věnována samostatná podkapitola „Možná konkurence v lesbických partnerských vztazích."

Vzhledem k výše zmíněnému i nazírání lesbických žen na případnou nevěru a její samotný průběh se od mužů dosti liší. Lesbické ženy navazují nový vztah na základě citového vzplanutí a svůj bývalý vztah obvykle ukončí, zatímco u mužů se jedná spíše o nahodilou situaci, která sama o sobě vážněji dlouhodobý vztah nenaruší (Cabaj, citováno podle Janošové, 2000 s. 58).

Jak již bylo řečeno, tak většina lesbických žen touží po trvalejším vztahu a téměř 80% žen takový vztah nalezne (Peplau, Cochran, 1990, Peplau a kol. 1996). Tyto údaje jsou však pouze orientační a podle Kurdeka (2004) nejspíš i podhodnocené, protože můžeme předpokládat, že se stále mnoho leseb ke své sexuální orientaci veřejně nehlásí. Dle uvedené studie se jedná o vztahy většinou kvalitní a spokojené. Rovnoměrné rozložení sil ve vztahu však uvedlo pouze 59% lesbických žen. Pozice v partnerském vztahu je závislá na velikosti platu, vzdělání a jiných osobních zdrojích. Ten kdo je více závislý, je se svou „nižší" pozicí často srozuměn (Peplau, 1991). Tak tomu bývá často i u heterosexuálních párů. Podle Sullivanové (1996) záleží určení a rozdělení závazků a povinností nejen na příjmu a výdělečném potenciálu, ale také na rodičovské touze poskytnout svým dětem celodenní rodičovskou péči a smysl pro rodinu. Dá se však říci, že lesbické páry spíš inklinují ke spravedlivému postavení obou partnerek, proto může být něco pravdy na tvrzení jednoho dítěte, že: *„dvě matky jsou lepší než jedna"* (Sullivan, 1996).

Principy, na kterých fungují partnerské vztahy lesbických žen a gayů, byly předmětem zkoumání četných studií, které si mimo jiné i kladly za cíl nalézt možné rozdíly mezi fungováním homosexuálních a heterosexuálních vztahů. Kurdeck a Smith (1986a) např.

porovnávali stabilitu a soudržnost partnerství a zjistili, že se v tomto dvojice lesbických žen a gayů od heterosexuálních dvojic téměř neliší. Významnější rozdíl však představovaly bariéry pro samotné rozvázání partnerského vztahu. Sezdaný heterosexuální pár vykazoval více překážek spojených s rozvodem, nežli tomu bylo u lesbických a homosexuálních párů. To se však dá předpokládat, pokud homosexuální dvojice sezdané nejsou, což můžeme považovat za pozitivní stránku věci, neboť není nutná žádná konfrontace s úřady. Díky chybějícímu institucionálnímu tlaku jsou tedy homosexuální vztahy vystaveny vyššímu riziku rozpadu (Kurdek, 2004). Podle Adamse a Johnse (1997) to můžeme pokládat i za důvod, proč lesbické ženy a gayové budou v menší míře než heterosexuální páry uvězněni v bezvýznamných a prázdných partnerských vztazích. V současné době se však díky registrovanému partnerství mohou tyto bariéry vyrovnávat.

Další významnější rozdíl byl odhalen ve studii Kurdeka a Smitha (1987), kteří zkoumali konflikty, jimiž procházejí homosexuální a heterosexuální páry. Existují určité specifické konflikty typické pouze pro lesbické a homosexuální páry. Takové problémy jsou spojené především se zápornými sociálními postoji k homosexualitě. Když pár není jednoznačně zajedno, v jakém rozsahu by měl odkrýt pravou sexuální povahu svého vztahu a seznámit s tímto faktem okolí, následně může spustit vlnu dalších komplikací a funkčnost vztahu tak značně ohrozit (James, Murphy, 1998). Homosexuálové se však ke vzniklým konfliktům často stavějí otevřeně a s ochotou diskutovat. Na rozdíl od manželských párů dosáhnou častěji pozitivního řešení (Kurdek, 2004a).

Podle další zahraniční studie v oblasti homosexuálních vztahů tyto páry nevykazují žádné známky psychického narušení, ačkoliv jejich dětství s heterosexuálními rodiči a rozdílný vývoj sexuální identity mohou představovat rizikové faktory vedoucí k depresím a úzkosti. Jedinou oblastí, ve které byla zaznamenána jistá odlišnost, byla oblast sociální podpory ze strany rodiny, která byla u homosexuálních párů výrazně nižší nežli u těch heterosexuálních (Kurdek, 2004).

Jak můžeme vidět, tak partnerské vztahy homosexuálních párů jsou v mnoha oblastech těm heterosexuálním spíše podobné. Tato podobnost se však nevyhnula ani oblasti násilí. Ve studii Turellové (2000) uvedlo 55% lesbických žen, že muselo čelit fyzickému násilí, hrozbám bylo vystaveno celkem 57%, zostuzeno bylo 77%, což je s porovnáním s mužskými homosexuálními protějšky zhruba o 10% více. Vysokou frekvenci násilí a zneužití lesbických žen potvrdily i jiné studie, např. Walder-Haugrud a kol. (1997). Možným důvodem, který uvádí je celková izolace lesbické komunity.

Lesbické ženy stejně tak jako gayové ve svých vztazích nevycházejí tak často z genderových stereotypů jako heterosexuální jedinci. Proto většina např. domácích aktivit je součástí vzájemných vyjednávání, kde se uplatňuje především kreativita, zájem a nikoliv zažité vzorce chování, jež představují tradiční přijmutí ženské a mužské role (Carrington, 1999). I když rozdělení domácích rolí není vždy rovné, vždy se řídí podle momentální potřeby

a preferencí jednotlivých členů, čímž na rozdíl od heterosexuálních párů dosahují určité rovnováhy (Kurdek, 2004). Není proto překvapivé zjištění, že jsou v průměru lesbické ženy se svými partnerkami více spokojené nežli heterosexuální ženy se svými partnery (Bos a kol., 2004).

Při výběru partnerky se lesbická žena nemůže na rozdíl od heterosexuální spolehnout na to, že si vezme dobře zajištěného muže, jehož lásku si zajistí svou ženskostí a ten se o ni bude starat a podporovat ji během života. Naopak je pro ni potřeba vzdělání a aktivita stejně důležitá, jako pro muže živitele, proto můžeme pozorovat, že ženské homosexuální společenství jasně odráží tlaky směrem k pracovnímu úspěchu (Hedblom, 1973). I přesto však, jsou lesbické páry oproti heterosexuálním párům či gayům finančně znevýhodněny, protože jejich příjmy jsou celkově nižší (Janošová, 2000 s. 60). Tuto skutečnost lze připisovat pozůstatkům androcentrismu v naší společnosti a tím nevyrovnaným ženským pozicím na trhu práce.

2.4.1. Možná konkurence v lesbických partnerských vztazích

Žádné partnerské vztahy, ani ty sebestabilnější se nevyhnou případným konfliktům. Pokud ženy žijí v nediferencovaném svazku (viz. již zmíněný nesexuální svazek), často podléhají iluzi, že dva lidé tvoří jeden celek. Jedná se o určité sloučení, kdy partnerky jsou přesvědčeny, že jsou naprosto totožné, cítí stejně, jednají stejně a mají pocit, že vlastní stejné kvality. Jedná se o svazek plný altruismu a shovívavosti. Pokud však jedna začne cítit určitou odlišnost, tak pocit úplné sounáležitosti zmizí. Místo toho se dostaví nenávist, zlost, zklamání a osamocení. Zvláště tam, kde je jedna partnerka úspěšnější nebo atraktivnější a nemá problém s navazováním nových kontaktů, druhá, která si tyto kvality během vzájemného svazku přivlastnila, je začne u sebe postrádat a tím i své partnerce závidět. To s sebou přináší tísnivý pocit ze ztráty části sebe, tedy pocit nedokonalosti, nekompletnosti a v některých extrémních případech i pocit nicotnosti a vlastní neexistence. Náchylnost k takovému spojení, kdy se ztotožníme s tím druhým, představuje navrácení k matce. Můžeme ho nazvat tvz. primární intimitou (primal intimacy). Je posilováno kulturním očekáváním a společensky poznamenává lesbické partnerství. Je založeno především na nesexuálních aspektech a udržováno strachem z rozdílnosti. Objevená rozdílnost je pak zdrojem konfliktu, který často vyústí v samotný rozpad lesbického partnerství. Jak autor této studie Lindenbaum (1985) poznamenává, mnoho jeho kolegů vidí v těchto svazcích prvky konkurence. Ženy soutěží o to, kdo je v tom daném vztahu lepší. On se však přiklání k tomu, že se jedná o závist nikoliv o konkurenci. Ženám je vlastní spíše závist, která vyvolává vědomý i nevědomý vztek, zatímco konkurence je získání něčeho na úkor jiného, kdy ve vztahu dochází k naprosté bytostné separaci. Ženy obecně a zvláště lesbické ženy jsou kulturně naprogramovány tak, aby jejich psychika inklinovala k podřízení své individuality ve prospěch udržení partnerství a nikoliv k vzájemné soutěživosti (Lindenbaum, 1985).

Výsledky výše zmíněných studií poukazují na určitou podobnost lesbických a heterosexuálních vztahů v oblasti stability a soudržnosti. I když jsou lesbické vztahy vystaveny vyššímu riziku rozpadu, je nutno připustit, že možné partnerské konflikty lze díky chybějícím byrokratickým překážkám řešit rychle a přímo a vyhnout se tak možnému partnerskému násilí, které většinou v období rozvodu u heterosexuálních partnerů narůstá. Násilí, kterému jsou i tak lesbické ženy vystavovány, pramení spíše z uzavřeného životního stylu lesbické komunity. Častější využívání výhody nesezdaného soužití je však v současné době možno pozorovat i u heterosexuálních párů.

2.5. Registrované partnerství vs. manželství

Heterosexualismus je dominantní sociální institucí naší současné společnosti (Fafejta, 2004). Řídí chování jedinců, zatímco ženy se mohou klidně líbat a držet za ruce, na rozdíl od mužů je neprovdaná žena brána jako něco pro společnost nepřijatelného a vyvíjí sociální tlak na to, aby se zařadily a založily rodinu. Z pohledu tradiční společnosti se manželství zdá být pro ženy jedinou možností, jak dostát svého předem určeného poslání. Jedná se však primárně o emocionální svazek, ve kterém oba partneři přijímají určitou úlohu, často i dopředu vědí, jaká role jim připadne. Určujícím kritériem je pohlaví. Tyto role nevycházejí ze vzájemných dohod partnerů, ale jsou postaveny na sociálních normách. Stejně tak dle našich představ fungují i homosexuální svazky (Fafejta, 2004). Manželství však není jen svazkem dvou milujících osob, ale především představuje klíč ke všem právům a výhodám, které společnost poskytuje jen manželským dvojicím. Tento aspekt sloužil především jako argument pro legalizaci homosexuálních vztahů.

Přijetí zákona o registrovaném partnerství dává šanci i homosexuálním párům tyto výhody užívat. I když dnes manželství ztrácí na přitažlivosti a rozvodovost stoupá, homosexuální páry se konečně domohly svého velkého vítězství, i když zdaleka ne všude. Důvod je prostý a pochopitelný: chtějí být jako ostatní, mít stejný status, práva a povinnosti (Giddens, 2001). Právě potřeba ekonomické a citové jistoty jakou je třeba právo na dědictví, právo rozhodovat o léčbě druhého či podíl na důchodu, vedla k tomu, že si homosexuální hnutí postupně vybojovala určité společenské ústupky a konsenzus. Nutnost legalizace homosexuálního partnerství a poskytnutí lidských práv s tím spojených si díky medializaci konečně začíná uvědomovat i většinová společnost.

I když podmínky pro vstup do registrovaného partnerství jsou prakticky stejné jako pro vstup do manželství, není to totéž, alespoň pokud mluvíme o České republice. Oba partneři představují rovnocenné osoby, které mají stejná práva a povinnosti, mohou se zastupovat v běžných záležitostech jako je tomu u manželů. Výhody plynoucí z tohoto svazku ucítí partneři zejména při kontaktu s úřady, zdravotnickými, soudními, sociálními a

finančními institucemi ale též se svými zaměstnavateli. Jinými slovy všude, kde by se jinak neobešli bez řádně vypsaných smluv, na ně bude zákon pamatovat.

Rozdílnost mezi těmito institucemi je však patrná a vychází z podstaty manželství, jakožto úlohy naplnění rodičovství, což u stejnopohlavního páru není biologicky možné. To může být i jedním z důvodů, proč zákon o registrovaném partnerství neřeší otázku případné adopce a proč i samotná veřejnost není k možnosti adopce příliš nakloněna. Rodičem se může stát každá fyzická osoba, muž či žena, i osaměle žijící, nikoliv však registrovaní partneři. V tomto můžeme spatřovat i určitý znak nerovnosti (Pechová, 2005).

Existují státy jako například Holandsko či Švédsko, kde je registrované partnerství s manželstvím na stejné úrovni a to jak po stránce majetkoprávní, tak i po stránce rodinných vztahů včetně rodičovství. Vždy se najdou místa, kde je společnost o krok dopředu. Snaha o snižování diskriminace sexuálních menšin však neustále pokračuje. U nás se zákaz diskriminace na základě sexuální orientace stal již součástí zákona o zaměstnanosti a zákoníku práce (Pechová, 2005). Můžeme tedy předpokládat, že je jen otázkou času, kdy se přístup k registrovaným partnerům a k manželům alespoň ze strany ústavy a práva vyrovná.

Kapitola III.

3. Sexualita lesbických žen

Abych se dále mohla věnovat sexualitě lesbických žen, ráda bych v této kapitole nastínila problematiku ženské sexuality obecně. Svou pozornost zaměřím především na rozdílnost mezi mužskou a ženskou sexualitou a posléze na údajnou lesbickou promiskuitu.

3.1. Ženská sexualita

Pohled na ženskou sexualitu procházel vývojem, dá se říci podobným jako homosexualita. Také byla dlouhou dobu tabu. „Ještě před sto lety viděli mnozí lékaři vzrušení ženy jako zbytečný a náhodný úkaz a samotné ženy často netušily, že by se mohly a směly sexuálně vzrušit“ (Stopes, Bradáč, 1923 citováno podle Fafejty, 2004, str. 42).

Také představa, že ženy mají problém dosáhnout orgasmu během pohlavního styku, ale snáze ho jsou schopny dosáhnout pomocí stimulace, je již ustáleným společenským stereotypem. Další poměrně zažitou představou je, že na rozdíl od mužů ženám trvá delší dobu, než dosáhnou orgasmu, protože jsou psychologicky choulostivé. To vše stavělo ženu na pozici nevyzrálé bytosti, která má k dokonalosti ještě daleko. Kinsey (1953) ve své studii říká, že častá neschopnost ženy dosáhnout uspokojení pohlavním stykem představuje určitou disfunkčnost ženského těla. Hite (2006) s Kinseyem nesouhlasí, neboť skutečnost, že ženy dosáhnou vyvrcholení snáze masturbací či podobnou formou stimulace nežli pohlavním stykem neznamená, že je s nimi něco v nepořádku. Pokud se na to podíváme objektivně, tak jedna z definic normality spočívá v tom, co se týká většiny. To platí i v tomto případě. Je proto nutné se spíše podívat a pochopit, jak je ženské tělo stavěné (Hite, 2006).

Dřívější výzkumy ženské sexuality byly často skrytě zaujaté. Jak Freud, tak Kinsey vycházeli z idey, že co se týče sexu, se ženy musí přizpůsobit a uzrát. Podle Kinseyho (1953) bylo klíčem k řešení tohoto problému „manželství“. Žena, když je dlouho vdaná a má více zkušeností, dosáhne schopnosti být uspokojena pohlavním stykem.

Existuje však jeden dosti významný fakt a to ten, že ženy si na rozdíl od muže mohou dopřát sexuální pohlavní styk kdykoliv a v mnohem častější frekvenci, neboť nepotřebují být psychologicky ani fyziologicky vzrušeny. Díky této skutečnosti mohou například i pohlavní touhu předstírat (Murphy, 1998). V souvislosti s touto ženskou neomezenou sexuální kapacitou zajisté souvisí podíl společenských systémů na řízení sexuální aktivity, tak aby sloužila ke společenským i politickým účelům. Společenská očekávání vhodného ženského chování představují tělesné omezení, zdrženlivost sexuálního

potěšení a touhy, stálá bdělost a kontrola nad svým tělem. Socializační proces týkající se sexu a sexuálního chování začíná ve velmi mladém věku a řídí jak budoucí sexuální chování, tak i sexuální identitu (Hammers, 2005). Přesto nebo možná právě proto zůstává přirozená ženská sexualita dosti neprobádanou oblastí.

Podle Laws a Schwartze (1981) je ženská sexualita poddajná a může se měnit, nemůžeme ji nikdy definitivně popsat, nemůžeme tedy zachytit její přirozenost. To, že je ženská sexualita mnohem flexibilnější nežli sexualita mužská, může být dalším důvodem rozsáhlejšího sociálně-kulturního tlaku a následného dopadu na ženy. V sexuální oblasti jsou ženy mnohem schopnější změny a mohou se tak lépe jak kulturně tak dobově přizpůsobovat. Proto se různé instituce např. školy a kostely zaměřují především na sexuální chování žen než na sexuální chování mužů (Baumeister, 2000).

Flexibilita ženské sexuality je patrná především ve schopnosti žen se věnovat sexuální aktivitě, i v době, kdy chybí sexuální touha. Důležitější tedy než sexuální touha je ženská vnímavost. Během své dospělosti ženy na rozdíl od mužů dokáží měnit své vzorce sexuálního chování, své sexuální preference i lépe se adaptovat do nové např. manželské situace. Stejně tak ženy na rozdíl od mužů dokáží snadněji žít bez sexuálního kontaktu (Baumeister, 2000).

Specifičnost ženské sexuality potvrdili svými výsledky i Bailey a kol. (2005), kdy při svém výzkumu zjistili, že ženská vzrušivost je na rozdíl od mužů citlivá i na mimolidské sexuální podněty (v tomto případě na pářící se šimanze Bonoboo). Tato studie podporuje myšlenku, že ženská pohlavní vazokonstrikce[4] reaguje na jakýkoliv sexuální podnět (Laan, Everaerd, 1995). Může se jednat o jakýsi obranný systém, který automaticky připraví vagínu k sexuální aktivitě (penetraci) a zmírní tak možnost poranění či infekce během pohlavního styku. I když tyto výsledky vypovídají o velkém rozsahu ženské vzrušivosti, neznamená to však, že by tato sexuální vzrušivost odpovídala a byla závislá na jejich sexuální preferenci (Bailey, 2005).

Ženy mají obecně pohlavní styk méně často než muži. Psychofyziologie ženské, a tedy i lesbické, sexuality více zdůrazňuje intimitu vztahu a proto pro ně není typické časté a krátkodobé navazování sexuálních kontaktů tak, jak je to běžné u mužů (Procházka, 2002). Zatímco muži provozující rekreační sex nemají potřebu navázat citový vztah s momentální partnerkou, ženy často na své sexuální partnery nahlížejí jako na potencionální životní partnery (DeLamater, 1987). Možná proto, jsou ženy při výběru sexuálního partnera mnohem pečlivější než muži a na rozdíl od mužů na svou první sexuální zkušenost tolik nepospíchají. Často mnohé sexuální nabídky odmítají. Ani proces zamilování není tak rychlý jako je tomu u jejich mužských protějšků. Vše záleží na jejich akceptaci či odmítnutí. V jejich sexuálních fantaziích se často objevuje násilné přinucení k sexuálnímu aktu. To však neznamená touhu ženy být znásilněná, nýbrž její překonání a hraný odpor slouží

[4] Pohlavní vazokonstrikce – zúžení krevních cév v oblasti genitálií

k vzájemnému potěšení a uspokojení obou aktérů. Přechod od odmítání k podvolení charakterizuje ženskou sexuální roli (Baumeister, 2000).

Podle Rosemary Bassonové začíná vzrušení a touha u mnoha žen současně až při kontaktu s partnerem. Není vždy spontánní, ale vychází často ze sexuální stimulace. Nedochází tedy k posloupnosti touha-vzrušení, ale bývá tomu i naopak. Mnoho žen je sexuálně neutrálních a až stimulace jim pomůže rozhodnout se, zda budou v sexu pokračovat nebo ne. Hnací sílou je spíše emotivní oblast a nikoli pouze vizuální stimul jako je tomu u většiny mužů. Ženský orgasmus bývá slabší a delší než ten mužský. Bývá ale také složitější, neboť k jeho dosažení je zapotřebí více faktorů (Fifková, 1998). Po orgasmu následuje fáze uvolnění, ve které se některé ženy dokážou pomocí sexuálního dráždění opětovně k orgasmu vrátit, což u mužů vzhledem k refrakternímu období, kdy je jejich erekce nedostatečná, možné není (Pastor, 2007).

Dalším významným rozdílem mezi ženskou a mužskou sexualitou, který bych zde ráda uvedla, je podstatně větší podíl masturbační sexuální aktivity u mužů a též jejich signifikantně větší počet sexuálních partnerů (Oliver, Hyde, 1993). Větší potřeba variability partnerů tzv. sociosexualita a nerestriktivní sexuální chování se týká, jak již bylo řečeno, převážně mužů. Důvodem podle evolučních psychologů může být jejich poměrně krátký sexuální kontakt nutný k početí potomka. Ženy jsou na rozdíl od mužů omezovány těhotenstvím a kojením, proto jsou sexuálně zdrženlivější. I přesto však můžeme málo restriktivní sociosexuální chování pozorovat i u žen (zejména bisexuálních). Otevřenost k sexuálnímu experimentování může mít souvislost se sexuální orientací a s přijímáním genderových rolí. Jinými slovy větší podíl maskulinity může být jednou z příčin nerestriktivního sociosexuálního chování (Schmitt, 2006).

Z výše uvedených výsledků je patrné, že mužská sexualita je ovlivňována především fyzickými faktory. U ženské sexuality dominují naopak sociální a kulturní faktory.

3.2. Sexuální chování lesbických a bisexuálních žen

Ženská homosexualita je něžnější, emotivnější a přizpůsobivější než mužská sexualita. Dívky a ženy přijímají homosexualitu lépe než muži, což souvisí s jejich citovostí a větší tolerancí (Procházka, 2002). Právě zdvojnásobení citů v lesbickém vztahu může zapříčinit, že jsou lesbické ženy méně promiskuitní a věrnější. Sex se ženou je dokonce častým motivem ženských sexuálních fantazií heterosexuálních žen (Pastor, 2007).

Většina žen, jež se identifikují jako lesby, má sexuální zkušenosti jak s ženami, tak s muži, některé ve svém heterosexuálním chování pokračují. Podle výzkumu Hedbloma (1973) bylo zjištěno, že 9 lesbických žen z 10 se s muži nadále scházelo. Podobnou skutečnost potvrdily i výsledky studie Diamondové, které tvrdí, že některé lesbické ženy považují muže stále za jedny ze svých nejsilnějších objektů zájmu. Je-li žena silně přitahována muži i ženami,

nemusí se nutně identifikovat jako bisexuálka (Diamond, 1998). Zdaleka ne všechny ženy vstupující do lesbických vztahů jsou lesby. Výše uvedené rozporuplnosti v ženské sexualitě se v mužské sexualitě téměř nevyskytují, což Peplau (2000) připisuje již zmíněnén větší flexibilitě a poddajnosti ženské sexuality. Sexuální identifikace u žen jen poměrně složitým procesem, při jehož průzkumu nelze klást jen jednoduché otázky, zda je žena lesba či nikoli, ale je nutné se zaměřit též na specifické aspekty stejnopohlavního chování a pocitů během určitého období života ženy (Laumann a kol., 1994).

Lesbický sex tedy může být určitou zkouškou či snahou poznat své vlastní tělo. Kdo jiný může ženskému tělu a jeho sexuálním funkcím rozumět než žena?

„Většina žen, které mívají sexuální styk i s muži, však sexuální styk se ženou pokládá za uspokojivější proto, že ženy jsou něžnější, důvěrnější, ohleduplnější a více se dovedou vcítit do potřeb a pocitů partnerky“ (Pondělíčková, Mašlová, s. 90, 1992). Možná i to je důvod, proč i heterosexuální ženy občas stejnopohlavní sex vyhledají.

Typické pro ženskou sexualitu, která je zvláště patrná v lesbických sexuálních vztazích, je důraz na mimogenitální fyzický kontakt. Svou aktivitu soustřeďují především na mazlení, objímání a dotyky (Pondělíčková, Mašlová, 1992).

Podle studie Baileyho (2002) patří mezi nejčastější lesbické sexuální aktivity orální sex, pronikání prstů do vaginy, masturbace a vzájemný genitální kontakt. Naopak mezi ty nejméně praktikované patří zasouvání náhražek penisu do vagíny a anální stimulace. Co se týče sexuálních praktik lesbických žen při pohlavním styku s muži, je nejčastější formou pronikání penisu a prstů do vagíny, vzájemná masturbace a orální sex. Naopak nejméně oblíbený je anální sex a sado-masochistické praktiky.

Podle výzkumu Hedbloma (1973) dosáhne v lesbických sexuálních aktivitách zhruba 40% žen sexuálního uspokojení při prvním kontaktu a 60% žen při pozdějším kontaktu. Můžeme tedy předpokládat, že úspěšnost v dosažení orgasmu je téměř stoprocentní, což se při sexuálních aktivitách heterosexuálních párů říci nedá. Četnost sexuální aktivity je u 76% dotazovaných 15krát do měsíce. Když si uvědomíme, že životní styl lesbických žen je založen na sexuálních preferencích, nevypovídá tento údaj o jejich údajné promiskuitě. Četnost lesbického sexu je s heterosexuálním srovnatelná. Podle výsledků Weisse a Zvěřiny (2009) je průměrná frekvence sexuálních styků asi 2x týdně. Na rozdíl od lesbických párů 8% heterosexuálních žen při partnerském sexu nikdy orgasmu nedosáhne a 74% ho dosahují alespoň při polovině těchto styků.

Vyrovnaný a spokojený sex každý považuje za nedílnou součást partnerského soužití. Pokud budeme vycházet z výše uvedených studií a odborných úsudků, je právě převažující sexuální spokojenost lesbických párů významným aspektem, kterým se od heterosexuálních párů liší. Je tedy možné předpokládat, že důvody případných rozpadů lesbických vztahů budou spíše sociální povahy místo sexuální.

Kapitola IV.

4. Rodina a lesbické rodičovství

V úvodu této kapitoly se zaměřuji na rodinu poněkud obecněji. Cílem kapitoly je zmapovat situaci lesbického páru připravujícího se na rodičovskou roli, jakou anabází budoucí homosexuální rodiče procházejí a s čím vším se musí vyrovnávat oproti heterosexuálním párům. Druhá část kapitoly se věnuje především rodinné struktuře a její funkčnosti ve společnosti uznávající zažité heterosexuální vzorce. Pozornost je věnována především možným vlivům na psychologický vývoj dětí, které jsou díky svému získanému stigmatu vystaveny společenskému tlaku stejně jako jejich rodiče.

4.1. Rodina jako instituce

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí a vznikla především z potřeby své potomstvo ochraňovat, vzdělávat a připravovat pro život. Rodina představuje životní nutnost pro většinu z nás a zároveň je základní podmínkou pro přežití (Matějček, 1994, s. 15). Může však být vnímána různými způsoby. Každý má svou rodinu, i když nemá potomky. Toto uskupení je propojeno složitými vztahy, z nichž jako jeden z nejdůležitějších se jeví to, co nazýváme láskou (Hatfield, Rapson, 1993).

Existují různá hlediska na rodinu. Ekonomické hledisko považuje rodinu za výrobní nebo spotřební jednotku. Sociologické hledisko zase vidí rodinu jako sociální instituci a pedagogické hledisko klade důraz především na výchovně socializační funkci, kdy předáváme tradice, postoje a normy naší společnosti další generaci (Možný, 1999).

Rodina se vyvíjela velmi dlouhou dobu, především však byla postavena na partnerství osob opačného pohlaví a na příbuzenství. Výchozím znakem rodiny je existence alespoň jednoho dítěte (Polášková, 2001, s. 78). I když tato definice v dnešní době už pozbývá platnosti, neboť v některých zemích již mohou založit zákonně platnou rodinu i páry homosexuální, existence dítěte je pro mnoho lidí důvodem, cílem, smyslem a znakem založení rodiny a vstupu do manželství. *„Dítě je společností obecně pokládáno za jednu z nejvíce ceněných hodnot, která smysluplně naplňuje partnerství“* (Lacinová, Rajmic, 2002 citováno podle Poláškové, 2009).

Mateřství je ženami vnímáno jako zásadní význam pro rozvoj ženské identity. Dle západní společnosti se musí žena stát matkou, aby splnila své životní poslání. (Polášková, 2009) Zatímco pro heterosexuální ženy znamená „být matkou“ za důkaz ženskosti a je jakýmsi odkazem na genderové role, tak pro lesbické ženy je to jevem druhotným. Ale i lesba je v první řadě ženou. *„Potřeba a touha mít potomky je dána instinktem, který je dán přírodní*

zákonitostí působící v člověku, tak jako v jiných živých tvorech na zemi. Bezdětnost je naopak něčím nepřirozeným a nepřírodním" (Pohlman, 1969 citováno podle Matějčka a kol. s. 55). Mít děti je normální. Přináší nám radost, zábavu a smysl života. I přirozená lidská potřeba něco v životě dokázat, může být naplněna skrze naše potomky. Veškeré materiální a hodnotové dědictví nabyté během života získává na ceně, pokud ho máme komu předat. V dítěti vidíme svou kontinuitu. Naše společnost po celá staletí byla a částečně stále je pod vlivem křesťanství, které šířilo názor, že bezdětná rodina je Bohem trestána. Dítě bylo nutností a lidem udělovalo společenskou hodnost. I když se hodnotová měřítka neustále mění, potřeba mateřství tu vždy byla, avšak její naplnění není dostupné zcela všem zájemcům.

Každá rodina by měla splňovat čtyři základní funkce: funkci biologicko-reprodukční, jejíž úloha je nejen zplodit nového člověka, ale i zabezpečit všechny potřebné podmínky k životu a jeho dalšímu vývoji. Druhou funkcí je ekonomická, která má hmotně zabezpečit a uspokojit všechny potřeby dítěte a celé domácnosti. Další funkcí je socializačně výchovná, která má za cíl pečovat o dítě a jeho výchovu, rozvíjet jeho dispozice a schopnosti. Každá rodina má svůj etický a mravní kodex, který vštěpuje dítěti a podle kterého se řídí. Připravuje dítě na život, aby přežilo veškeré přechodové rituály a stalo se platným členem společnosti. Poslední čtvrtou funkcí je funkce emocionální, jenž představuje nejdůležitější kohezivní faktor rodiny. Jedná se o emociální podporu, která znamená pro dítě, ale i pro rodiče nejvíce. Dává pocit sounáležitosti a možnosti identifikace se svými blízkými. Představuje pro dítě zázemí a bezpečí, které je v životě nejdůležitější. Je to jak výchozí bod jejich života, tak i místo, kam se může kdykoliv navrátit a kde najde lásku, podporu a porozumění (Matějček a kol, 1999).

4.2. Alternativní rodina

Každý potřebuje primární rodinu. Člověk, který přijde na svět, je pouhou nehotovou, bezbrannou a zcela závislou bytostí na svém okolí. Potřebuje péči a lásku. Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají a je zcela nepodstatné, zda se jedná o biologické rodiče či pečovatelské osoby. *„Pudové jednání zvyšuje šance dítěte na přežití a tím základním je přimknutí k matce"* (Bowlby, 1950). Ani parlament, zákon nebo soud není z pohledu dítěte důležitým garantem či určovatelem. To, co dítě opravdu vnímá, je domov a lidi v něm. Rodina dítě ovlivňuje v těch nejcitlivějších fázích jeho vývoje. Z ní si odnáší veškeré kulturní vzorce a modely mezilidských vztahů, které si nese dál do života a podle kterých bude poměřovat všechny vztahy další. Nejvýznamnějším přínosem, který rodina může dítěti přinést je životní jistota, která mu umožní utvořit si svou sebejistotu a sebevědomí (Matějček a kol., 1999).

Pokud dítě nemá své biologické rodiče, přichází na řadu alternativní rodina, která je další možností, jak uspokojit své psychické potřeby. Každé dítě však tuto šanci nemá.

Bubleová a Kovařík (1999, s. 33) rozdělují náhradní péči na péči výchovnou, kterou zastávají ústavy a děti zde zpravidla zůstávají až do své dospělosti a na péči rodinnou, kde odpovědnost za výchovu dítěte přebírají náhradní rodiče. Tato forma se nejvíce přibližuje k podobě přirozené rodiny. Patří sem adopce a pěstounská péče, přičemž adopce (osvojení) je nejideálnější formou, která může vyřešit životní problém jak osiřelého dítěte, tak sterilního manželského páru.

Právní vymezení adopce najdeme v zákonu č. 94/1963 Sb.[5], které výslovně stanovuje, že při osvojení přijímají manželé či jednotlivci opuštěné dítě za vlastní a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Právo řešit svou neúplnost rodiny adopcí mají pouze páry heterosexuální, které většinou nemohou splnit biologicko-reprodukční funkci rodiny a tou je zplodit potomka. Ostatní funkce a povinnosti jsou samozřejmě pro tyto páry sice zavazující ale splnitelné. Stejně tak splnitelné jsou i pro páry homosexuální, ty však právní možnost adopce nemají.

Podle informací ministerstva práce a sociálních věcí bylo k 1. 1. 2008 celkově umístěno v ústavních zařízeních cca 21 až 22 000 dětí, z toho cca 7500 ve školských zařízeních (dětských domovech, výchovných ústavech) a zhruba 1800 dětí v kojeneckých ústavech. Tato čísla jsou rok od roku vyšší. Důvodem jsou i vyšší požadavky adoptivních rodičů na „kvalitu“ adoptovaného dítěte. Některé děti prostě nevyhovují stanoveným podmínkám osvojitelů.

Dítě, které je vhodné pro adopci, má vyřešeny právní vztahy s biologickými rodiči, kteří často dávají souhlas k adopci. Pokud tento souhlas biologičtí rodiče nedají, tak podle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., § 68 přichází na řadu zákonná lhůta 6ti měsíců (2 měsíců po narození dítěte), ve které neprojeví-li rodič zájem o dítě nebo je rodič nezletilý, ztrácí rodičovskou odpovědnost a dítě je možno dát k adopci.

Pěstounská péče stejně tak jako adopce poskytuje dětem náhradní rodinné prostředí. Zajišťuje především hmotné zabezpečení dítěte ale i určitou odměnu jeho pěstounům. Pěstouni sice mohou rozhodovat o některých věcech dítěte, ale ohledně mimořádných záležitostí je potřeba souhlasu rodičů.

4.3. Adopce homosexuálními páry

I když je počet dětí umístěných v ústavech alarmující, ne vždy se jedná o děti vhodné k adopci. V mnohých situacích jde o případy, kdy tato ústavní zařízení zachraňují děti z rodinného prostředí, kde jim hrozí jak fyzická, tak psychická újma. Existují však země, kde taková možnost neexistuje a bezprizorní děti žijí na ulici, popř. jsou v rámci pěstounské péče

[5] http://zakony.nasepenize.cz/zakon-o-rodine-94-1963-sb-6

přemísťování z jedné rodiny do druhé. Přesto se však v našich ústavních zařízeních nachází stále dost dětí, které nikdo adoptovat nechce (Matějček a kol., 1999).

Jak už bylo řečeno, dítě potřebuje ke svému životnímu vývoji jistotu a bezpečí rodiny, proto by případný pobyt v zařízení měl být pouze dočasný a co nejkratší. Jak ale zajistit umístění v rodinách i dětem, které nejsou tzv. ideálními? Jedná se například o děti postižené, děti barevné pleti či děti nezvladatelné. I těm by se mohly případným povolením adopce homosexuálními páry zvýšit šance na získání náhradní rodiny.

Zde se však dotýkáme otázky, která vyvolává značný odpor u mnohých občanů. Je lepší jakákoliv rodina než ústav? Často se jedná o děti, které byly odebrány z nefunkčních a nestabilních rodin. Je homosexuální rodina stabilnější? Může homosexuální pár představovat pro dítě vzory či po staletí prověřené hodnoty? Podle lékaře dr. Františka Schneiberga[6] to není možné. A to ani dětem nepoznamenaným nepřízní osudu, natož dětem, které již na počátku života prožily trauma špatné péče a ubližování (Schneiberg, 2007). Dosavadní výsledky stabilnosti homosexuálních vztahů však dokládají, že tyto svazky fungují na stejných mechanismech jako vztahy heterosexuální. Na funkčnost partnerského vztahu nemá sexuální orientace žádný vliv. Na základě výsledků zahraničních studií žije v dlouhodobém partnerském svazku 40% až 60% gay mužů a 45% až 80% lesbických žen (např. Kurdek, 2004).

Dostupné údaje pro českou homosexuální minoritu z roku 1995 referují o tom, že více než polovina respondentů ve věku od 25 do 29 lež žila v trvalém vztahu. S přibývajícím věkem počet respondentů se stálým partnerem klesal, současně však vzrostla délka trvání jejich vztahu (Stehlíková, Procházka, Hromada, 1995).

Když budeme na základě těchto výsledků předpokládat, že je trvalost a stabilita homosexuálních vztahů srovnatelná s heterosexuálními, co pak brání adopci dětí?

Největším nepřítelem G/L rodičovství v ČR je zákon, který sice umožňuje vstupovat homosexuálním párům do registrovaných svazků[7], ale jeden z hlavních aspektů naplnění těchto svazků už neřeší. Vychází z toho, že se děti z těchto svazků nerodí. Jedná se pravděpodobně o důsledek zažitého společenského stereotypu, že pouze muž a žena mohou spolu zplodit dítě, proto je heterosexuální svazek přirozenější. Skutečnost je však jiná. Mnohé homosexuální páry svou rodičovskou potřebu řeší a jsou v tom úspěšní. Jedním z těchto řešení je např. umělé oplodnění, které je však těmto párům v České republice též nedostupné (Sb. 2006).

Jak již bylo řečeno, potřeba rodičovství je silná, a proto si gay a lesbické páry hledají jiné cesty, jak ji uspokojit. Lesbické páry jsou myšlenkovému procesu rozhodování vystaveny zhruba stejně jako neplodné heterosexuální páry, protože musí své rozhodnutí o založení

[6] František Schneiberg, dětský lékař a předseda Společnosti sociální pediatrie České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně

[7] Zákon o registrovaném partnerství byl v ČR schválen 15. března 2006

rodiny zdůvodnit poradcům i svým přátelům, zatímco plodné heterosexuální páry většinou nemají kromě ekonomických důvodů žádné jiné překážky (McCandlish, 1987, Steckel, 1987).

„Každá 5 lesba a 10 gay jsou rodičem. Zatímco jsme poměrně tolerantní k registrovanému partnerství, tak to ale neplatí o možnosti výchovy dětí lesbickými páry. Homosexuální páry to vnímají velmi citlivě. Můžeme hovořit o jakémsi minoritním stresu." Rodičovství je zátěžové pro všechny, ale homosexuální páry se musejí vyrovnávat s obecným odporem, což velmi nepříznivě působí na jejich zdravé rodinné fungování. *„Sexualita sama o sobě neovlivňuje rodičovské možnosti svých nositelů a nositelek."* (Mgr. Eva Polášková, PhD., citováno v pořadu Q, 1. 6. 2010 z dizertační práce 2009).

4.4. Legalizace adopce homosexuálními páry: ano či ne?

Častá negativní opověď na otázku možnosti adopce homosexuálních párů vychází, jak již bylo řečeno, většinou z potřeby zajistit jak ženský tak i mužský vzor, které jsou důležité pro uspokojivý vývoj dítěte. Muž a žena vytváří určité hodnoty a vzory, které dítě vstřebává, jak po stránce sexuální tak i názorové. Dva vzory stejného pohlaví se proto mohou zdát nepřirozenými. Stát se tímto omezením snaží zajistit optimální podmínky pro vývoj dítěte. V současné době však dochází k ústupu od tradičního pojetí i uspořádání rodiny. Nukleární rodina je nahrazována jinými alternativními druhy uspořádání domácností (Murphy, 1998). Díky vysoké rozvodovosti přibývá především domácností vedených osamělým rodičem (Giddens, 2001). Ani tento model, byť tak rozšířený, nezajišťuje prostředí, kde jsou přítomný jak mužský, tak i ženský element. Argument, že možnost adopce dětí homosexuálními páry ohrožuje tradiční podobu rodiny (Jára, 2010), pozbývá díky této skutečnosti svého smyslu. Podle lingvistického antropologa Samka (2010) je zakazování adopce homosexuálním párům navíc v rozporu se skutečností, že řada dětí již v takovýchto podmínkách vyrůstá. Jedná se většinou o děti z dřívějších heterosexuálních svazků.

Je vhodné však i zmínit samotný argument hovořící pro uzákonění adopce. Ten představuje fakt, že polovina dětí vyrůstajících v dětských domovech končí v dospělosti ve vězení. *„Pokud by počet dětí, jež vyrůstají v dětském domově a mají po jeho opuštění padesátiprocentní šanci skončit v kriminálu, mohl klesnout i díky pečlivě zváženým adopcím milujícími a stabilními stejnopohlavními rodiči, byl by to z hlediska těch opuštěných dětí i z hlediska společnosti záslužný krok"* (Samek, 2010).

To však není jediný důvod k legalizaci adopce homosexuálními páry. Podle zprávy Americké pediatrické akademie z února 2002, která podpořila zavedení legislativy umožňující adopci dětí nebiologickou matkou dětí narozených v lesbických párech, je žádoucí, aby děti vyrůstající v homosexuálních rodinách měly zaručeno bezpečí dvou právně uznaných rodičů (Pechová, 2005). I tyto děti mají stejné vyhlídky na zdravý vývoj jako děti heterosexuálních rodičů. Ve většině případů pár plánuje a vychovává dítě společně. Je proto potřebné, aby

bylo umožněno pokračování vztahu dítěte s jeho nebiologickou matkou např. v případě neschopnosti matky biologické se o dítě starat nebo při rozpadu páru. Především však v situaci, kdy biologická matka zemře, by dítě, které by nemohlo být adoptováno sociální (nebiologickou) matkou, bylo svěřeno do péče jiné osoby a tím zároveň vystaveno další citové a duševní újmě v důsledku ztráty druhého rodiče. Legalizace homosexuální adopce by též umožnila právo na souhlas k lékařské péči, vzdělávání a dalších důležitých rozhodnutí ve jménu dítěte. Mimo jiné by zajistila právní způsobilost pro všechny příslušné nároky a vytvořila dětem základ finančního zabezpečení v případě smrti rodičů (A. A. Pediatrics, 2002).

Dle profesorky sociologie Judith Staceyové (2001) je důležité, dát rodičům a dětem v těchto rodinách stejná práva a stabilitu, jakou mají ostatní členové společnosti: *„Když se dva dospělí lidé podílejí na rodičovství dítěte, oni i dítě si zaslouží klid, který přicházíš právním uznáním*." Jinými slovy, legislativní neumožnění adopce homosexuálními páry je v rozporu se zájmy samotného dítěte.

Co se týče možnosti adopce, je v České republice veřejné mínění k homosexuálním párům dosti nekompromisní. Podle výsledků sociologického výzkumu vyslovilo pouhých 27% respondentů souhlas s adopcí u homosexuálních párů, dalších 63% se vyjádřilo nesouhlasem a dokonce 37% odpovědělo rozhodně ne (CVVM, 2009). Přesto se však trend gay a lesbického rodičovství zdá být na určitém vzestupu. I když možnosti a limity gay a lesbického rodičovství jsou stále udávány zažitými představami o tzv. tradiční rodině a obavami ze ztráty „trvalých hodnot“, gay a lesbické rodiny existují a lépe či hůře fungují (Sokolová, 2009).

Zdlouhavost a nepružnost procesu adopce představuje velký problém i pro samotné heterosexuální páry. Dětí v ústavních zařízeních je hodně, ale právně uvolněných k adopci je velmi málo. Vše pramení především z nedostatečné komunikace soudů, kojeneckých ústavů, dětských domovů, psychologických poraden, sociálních úřadů a dalších institucí. Volání po nutnosti zlepšení podmínek k adopci si uvědomuje snad každý. Například již zmíněným paradoxem je, že podle zákona 115/2006 §13 od. 2 o registrovaném partnerství v ČR může o adopci žádat každý jednotlivec bez ohledu na sexuální orientaci, ale jakmile vstoupí do registrovaného partnerství tak nikoliv. Zda bude Česká republika následovat demokraticky vyspělejší státy jako Švédsko, Holandsko, Dánsko, Španělsko, Norsko a další, které umožňují adopce stejnopohlavním párům, se ještě uvidí. Jisté však je, že pro gay a lesbické páry to bude ještě znamenat velmi dlouhou jak legislativní, tak administrativní cestu k vytouženému cíli.

Otázka rodičovství homosexuálních párů má však mnohem hlubší význam, nežli je pouhé naplnění životního poslání. Jak píše dr. Sokolová ve svém článku: *„otázka dětí a možnost adopce je naprosto zásadním vyjádřením plnohodnotnosti jejich lidství“* (Sokolová, 2004). Společenská akceptace G/L rodičovství se tak stává rozhodujícím testem jejich tolerance.

4.5. Možnosti rodičovství gay a lesbických párů

Volba rodičovství s sebou nese značná rizika, proto se dá předpokládat, že touha po dítěti je u lesbických žen větší nežli u jejich heterosexuálních kolegyň (Bos, van Balen, van den Boom, 2003). Podle této studie byly hlavními motivy rodičovství: štěstí (které u lesbických biologických matek dominovalo), dobrý pocit, potřeba mateřství, identita, kontinuita a motiv společenský. Je vhodné poznamenat, že výrazné motivační rozdíly mezi sociálními lesbickými matkami a heterosexuálními otci nebyly zaznamenány. Pokud se však sociální matky při dalších dětech staly též biologickými matkami, jejich potřeba kontinuity se zvýšila. Co se týče touhy po dítěti, lesbické biologické i sociální matky vykazovaly mnohem větší míru, nežli tomu bylo u jejich heterosexuálních protějšků. Jako důvod se nabízí to, že přechod k rodičovství u lesbických žen představuje větší potřebu dítě plánovat a zvažovat veškeré okolnosti s tím spojené.

Podle Sokolové však pravděpodobně žádná spojitost mezi touhou po mateřství a rodičovství a sexuální orientací neexistuje. *„Lidé děti buď chtějí, nebo ne, ať jsou to heterosexuálové či homosexuálové. Důvody, proč gayové a lesbické ženy mají dětí v průměru méně, je spíše důsledkem institucionálních bariér a zákazů, které společnost jejich touze po dětech systematicky vytváří“* (Sokolová, 2004).

Mezi nejdůležitější rozhodnutí patří otázka, která z partnerek bude biologickou matkou. Biologické mateřství může být i klíčem k upevnění širších sociálních vztahů (Polášková, 2009). Nese s sebou práva a povinnosti, které sociální matka např. v České republice vůči dítěti nemá. Jejich cesta k rodičovství je mnohem více náročná, nežli je tomu u heterosexuálních párů, kterým stačí ke zplození potomka mnohdy jen vzájemný sex (Bos, van Balen, van den Boom, 2003).

I samotný způsob otěhotnění přestavuje značný proces rozhodování, a pokud se nejedná o přirozenou cestu, tak může být i velmi časově a finančně náročný. Nutno však poznamenat, že co do možností získání potomka, jsou na tom lesbické ženy lépe nežli gayové. Zatímco ženy mají k dispozici více přístupových cest, mužům zbývá většinou jen adopce. I ta je však pro muže díky zažitým genderovým rolím dostupná velmi ztěžka. Především je to pokrok v oblasti asistované reprodukce, který otevřel dveře G/L párům k založení vlastního biologického rodičovství, které mění jejich pojetí rodinného života a stále více se stává také jejich životním stylem.

Jednou z nejvíce využívaných metod početí je tedy metoda **asistované reprodukce**, která je již v některých státech[8] dostupná jak svobodným ženám bez partnera, tak i ženám lesbickým (Patterson, Chan, 1999, více viz oddíl 4.6.).

[8] v Austrálii, Belgii, Brazílii, Bulharsku, Kanadě, Koreji, Litvě, Mexiku, Nizozemí, Novém Zélandu, Jihoafrické rep., Španělsku, Thajsku, Velké Británii, USA a Izraeli dle zprávy y International Federation of Fertility Societies, Polášková s.58

Ženy často využívají oplodnění spermatem anonymního dárce, které je zbavuje možných právních problémů spojených s uplatňováním nároku ze strany dárce. (Polášková, 2009).

Dle zákona č. 227/2006 Sb. není v České republice možné, aby lesbický pár podstoupil umělé oplodnění. Důvodem může být i to, že asistovaná reprodukce je podle tohoto zákona především řešením neplodnosti ženy či muže[9]. Důvod k asistované reprodukci je u lesbických žen však většinou sociální nežli zdravotní (Polášková, 2009). Podle zákona o péči a zdraví lidu[10] může umělé oplodnění podstoupit pouze žena a muž. Tato podmínka však představuje pouhou formalitu, neboť centra asistované reprodukce nijak stabilitu vztahu žádajících párů neprověřují. Ve skutečnosti jde především o zajištění souhlasu biologického otce dítěte s procesem umělého oplodnění. To však není určující, neboť žena po porodu není povinna uvést biologického otce. Právo na otcovství tak vůbec vzniknout nemusí. Právní rámec umělého oplodnění v ČR tedy žádné jistoty dítěti nepřináší, a tudíž je podle občanského sdružení „Stejná rodina“ nutné usilovat o jeho změnu.

V dalším případě mohou ženy volit mezi tzv. **vlastní inseminací**, kdy využijí sperma darované od svých přátel (Bos, van Balen, van den Boom, 2003) nebo si najdou neznámého, ale ochotného biologického otce, se kterým sepíší dohodu. Jak již bylo zmíněno, tato volba je dosti riziková nejen pro ženu, ale i pro samotného dárce. Proto je z hlediska výběru lesbických žen méně oblíbená. Velmi důležitým úkolem je v tomto případě si ujasnit, jaký bude v budoucnu vztah dárce k dítěti (Pechová, 2005).

Další možností početí je **heterosexuální pohlavní styk**. I když je tento způsob nejlevnější a zároveň tím nejdostupnější, je volen pouze v krajních případech. *„Důvodem je jednak neochota podstupovat intimní kontakt s partnerem mužského pohlaví, dále výrazně znesnadněná možnost zachování jeho anonymity a v neposlední řadě rizika plynoucí z neznalosti jeho zdravotního stavu“* (Polášková, 2009).

Velmi častým případem je výchova vlastního dítěte pořízeného v rámci předchozího heterosexuálního manželství, tedy v době před svým coming outem. Známé jsou i situace, kdy se domluví gay pár s lesbickým párem a vytvoří jakousi rozšířenou rodinu, ve které jsou přítomny jak mužský, tak i ženský vzor a to hned dvakrát. Nutno ovšem podotknout, že ani tato volba není mezi lesbickými páry častá, neboť s sebou nese značná rizika v podobně možných budoucích právních dohadů o dítě. Jinou možností je již zmíněná výchova dítěte v rámci náhradní rodinné péče, která je však vystavena značnému omezení (Polášková, 2009).

---

[9] Předpis č. 227/2006 Sb., zdroj: SBÍRKA ZÁKONŮ ročník 2006: Asistovanou reprodukcí se rozumí postupy a metody, při kterých dochází k manipulaci se zárodečnými buňkami nebo s embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem léčby neplodnosti ženy nebo muže.

[10] Zákon č. 20/1966 Sb § 27a, dostupné na http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-20-1966-sb-o-peci-o-zdravi-lidu/treti-cast-zdravotnictvi-hlava-prvni/

4.6. Asistovaná reprodukce

Asistovaná reprodukce je jedním z nejčastěji využívaných způsobů založení rodiny lesbických párů. Počet lesbických rodin vzniklých pomocí této metody může být ještě větší, než si připouštíme. Důvodem je zřejmý nedostatek informací, který pramení z dosti obtížné identifikace takovýchto rodin. Pod pojmem svobodná matka se může skrývat mnoho typů rodin jako je rodina s rozvedenou, neplnoletou svobodnou z vlastní volby a také lesbickou matkou (Rosenkrantz a kol., 2004).

Anonymní dárcovství je obzvlášť volenou metodou už kvůli své podstatě minimalizace možných problémů spojených s otcovstvím. Nese však s sebou i určité nevýhody v podobě nejistoty svého původu. Tento fakt může mít i negativní dopad na fyzické zdraví potomků. Tito potomci mohou zdědit genetickou poruchu a možnost získat cenné informace, by mohla leckdy zachránit život (Landau, 1998). Proto je tento aspekt vystaven značné debatě. Existují země, jako je Rakousko, Švédsko, Německo nebo Švýcarsko, kde mají inseminací počaté děti právo vědět o svém původu (Brewaeys, 2001). Podle studií, které na toto téma proběhly, lesbické matky na rozdíl od heterosexuálních párů, které využily metodu asistované reprodukce, zamýšlely své děti o tomto faktu informovat už v raném stádiu jejich vývoje, zatímco heterosexuální páry o tom své děti nechtěly informovat vůbec (70%-100%). Většina z těchto lesbických žen je vysoce vzdělaná, prošlá coming outem, respektovaná svými původními rodinami a mající stabilní a dlouhodobý vztah (Brewaeys a kol., 1996, 2001).

Důvodem utajování původu je domněnka možného narušení rodičovského vztahu s dítětem a nejistota a strach, jak s takovouto informací naložit. Někteří rodiče podle studie Brewaeysové své otevřenosti později litovali. Nicméně četné výzkumy poukazují na fakt, že čím později k odhalení dojde, tím to děti hůře snášejí a cítí se být ze strany matky podvedeny, tento pocit však vystřídá sympatie a ocenění matčiny upřímnosti (Jadva a kol., 2009). Výzkum Brewaeysové též ukázal na to, že i přes značnou snahu poloviny dětí jejího výzkumného vzorku najít informace o dárci spermatu, ho tyto děti za součást rodiny nepovažovaly. O svém biologickém otci většinou mluvily jako o dárci (Jadva a kol., 2009), ale podle Mahlstedta a kol. (2008) převažoval termín biologický otec. Mít možnost zjistit informace o dárci spermatu je jedna věc, a to, zda je vhodné či nevhodné dítě o svém původu informovat je věc druhá a též velmi diskutabilní. Nedávný průběžný výzkum v této oblasti negativní vliv utajování původu na psychický vývoj dítěte nepotvrdil (Bos, Gartrell, 2010). Psychické zdraví jak informovaných tak i neinformovaných dětí lesbických matek narušeno nebylo. Nicméně u heterosexuálních párů nedořešená otázka neplodnosti nepříznivě ovlivňovala vztah dítěte s otcem (Brewaeys a kol., 2001). Je tedy možné, že chybějící genetická linka mezi otcem a dítětem může být důvodem k narušení jejich vztahu. Tento problém však lesbické páry neřeší, neboť neplodnost není ve většině případech příčinnou jejich volby asistované reprodukce. Možná i to může být důvodem, proč děti lesbických matek jsou, co se týče informovanosti ohledně svého původu, na tom lépe nežli děti heterosexuálních matek, které naopak tuto informaci získají později a většinou nikoli od

vlastních matek (Jadva a kol., 2009). Podle Tirseliotise (1973) vždy existuje potenciální hrozba prozrazení skutečnosti o pravém původu dítěti třetí osobou, což může být dosti traumatizující, a proto je lepší se jí raději vyhnout.

V současné době můžeme být v některých zemích i svědky, že když se rozhodne pro asistovanou reprodukci lesbický pár, mohou se obě ženy účastnit a podílet na početí dítěte. Tuto možnost mohou lesbické ženy využít zejména ve Španělsku, kde jsou práva homosexuálních a heterosexuálních párů stejná. Jedna žena poskytne vajíčko a druhá ho oplodněné donosí. Mluvíme zde o tzv. ROPA technice[11]. Pokud jsou obě ženy plodné, mohou si vzájemně vyměnit a donosit svá vajíčka. V této souvislosti je možné hovořit o nejvyšší míře účasti na reprodukci celého lesbického páru. Jde samozřejmě i vhodný způsob řešení situace, když jedna žena má problémy s funkcí dělohy a její partnerka zase problém s ovulací. Mohou si tak vzájemně vypomoci. Jedinou nevýhodu této metody je její větší nákladnost, a tudíž není přístupná každému zájemci (Marina a kol., 2009).

Není nutné poukazovat na fakt, že všechny děti narozené pomocí asistované reprodukce, jsou chtěné. Proto není překvapivé, že výzkumy potvrdily, že nejen lesbické matky, ale i heterosexuální rodiče, které využili asistovanou reprodukci, se vyznačovali mnohem kvalitnějším vzájemným vztahem s dětmi a větším emocionálním přístupem vůči svým dětem nežli ostatní rodiče (Golombok a kol., 1995,1996). Co se týče kvality rodičovství, tak oproti heterosexuálním rodičům lesbické matky vykazují vysokou kvalitu interakce matka-dítě (Flaks a kol., 1995, Brewaeys a kol., 1997a, Golombok a kol., 1997). Samotné děti v těchto rodinách pak zažívají větší vřelost a mají pocit většího bezpečí (Golombok a kol., 1997). Je však nutné zmínit, že lesbické matky z uvedených výzkumů měly poměrně vysokou životní úroveň (Brewaeys, 2001).

4.7. Problémy lesbické rodiny – možná stigmata

„Stigma je silně diskreditující znak. Je zvláštním druhem vztahu mezi atributem a stereotypem.“ Je to sama společnost, která stanoví prostředky kategorizace osob a jejich vlastnosti a znaky, které vnímáme jako běžné a přirozené (Gofmann, 2003).

Díky novým možnostem se počet G/L rodin v populaci rozrůstá. Největší podíl na tomto nárůstu mají plánované lesbické rodiny (Polášková, 2009). Pokud se ale lesbický pár rozhodne pro svého potomka, je nucen se vypořádat s četnými problémy a úkoly, který tento proces obnáší.

Závažným úkolem, který stojí před lesbickým párem usilujícím o potomka, je úprava partnerských vztahů především s ohledem na roli sociální (nebiologické) matky. Právní ukotvení role sociální matky v mnohých zemích chybí. I když si pořízení potomka lesbický pár

[11] ROPA – Reception of Oocytes from PArtner

plánuje společně a společně i zrealizuje, stále patří zákonné právo na výchovu a péči o dítě pouze matce biologické. Lesbický pár je tak často vystaven tlaku ze strany svého okolí a je nucen vztah dítěte a jeho nebiologické matky neustále objasňovat (Laird, 1999 citováno podle Pechové, 2005). V případě smrti biologické matky ztrácí sociální matka možnost zasahovat do života dětí, což je důvod k rozpornému a ne příliš vstřícnému přístupu širší rodiny. Složitost tohoto postavení je vidět především na postoji prarodičů ze strany biologické matky, kteří leckdy ignorují její rodičovský status. Nepovažují ji za plnohodnotného rodiče svého vnoučete (Polášková, 2009, Vanfraussen a kol., 2003). Stejně tak se rodiče sociální matky vzhledem k absenci pokrevní příbuznosti neidetifikovali se svou rolí prarodičů. Sociální matky tak často volí různé strategie, jak zvládnout vzniklé napětí a dosáhnout a rozvinout si status „dobré matky". Tato identita lesbickým ženám pomáhá si získat větší respekt a toleranci společnosti a především ujištění o jejich mateřských schopnostech navzdory sexuální orientaci (Hequembourg, Farrel, 1999). To je bezesporu motivací k tomu, aby se snažily dokázat, že jsou lepšími matkami nežli ostatní ženy. Cesty a průběh rodičovství jsou u obou lesbických partnerek značně rozdílné, a proto je zapotřebí jasných právních úprav a legislativní podpory adoptivních matek, aby měly šanci se vůbec přiblížit své mateřské identitě jako matky biologické.

Nesmíme zapomenout ani na výhodu kojení, kterou biologické matky zajisté oproti svým partnerkám mají. Kojení je jakýmsi sloučením a propojením mezi matkou a dítětem, které ty „druhé" nemají. Nedostatek takového fyzického kontaktu může způsobit pocit citového chladu vůči společnému nově narozenému dítěti. Tlak vůči sociálním matkám směřující k aktivnímu vytváření vazeb k dítěti je pro ně často stresujícím (Hequembourg, Farrel, 1999). Nejen v souvislosti s okolím, ale i uvnitř rodiny je tedy nutné řešit možné problémy. Podle Poláškové (2009) může dokonce v samotném partnerském vztahu docházet k určité hierarchizaci, která je navíc posilována i zvenčí, kde převládá koncept biologického mateřství.

Dalším častým problémem je řešení otázky oslovování nebiologické matky ze strany dítěte. Při oslovování obou žen matkou mohou vzniknout určité potíže jak v chápání pojmu matky, tak i při komunikaci s okolím. Ani volba oslovení nebiologické matky křestním jménem nemusí být vždy vhodná. Kromě matení samotného dítěte může znesnadnit i pozdější objasnění role partnerky (Laird, 1999 citováno v Pechová, 2005). Každá rodina tento problém řeší po svém, protože každému vyhovuje něco jiného. Podle diskuzí na lesbických internetových stránkách však vyplývá, že děti, pokud oslovují obě matky stejným pojmem, si nakonec samy vytvoří rozlišení, i když se jedná třeba jen o změnu v hlásce (mami, mamí)[12] .

Podle Joan Lairdové (1999) je velmi důležitým úkolem lesbických rodin zajištění mužského vzoru, ať se to týká dívek či chlapců. Pokud je biologický otec znám, je zapotřebí řešit jeho budoucí vztah s dítětem, tím sice odpadnou starosti se sháněním mužského vzoru,

[12] Internetová diskuse: http://www.lesba.cz/kavarna/index.php/topic,2458.0.html

ale zároveň se tím rodina vystavuje možným právním důsledkům, které z existence biologického otce mohou vyplynout.

Pokud biologický otec známý není, často roli mužského vzoru zaujímá příbuzný lesbických partnerek (např. dědeček, bratr, strýc apod.). V případě, že se nikdo takový v rodině nevyskytuje, anebo nemají lesbické partnerky vyřešeny vztahy se svou širší rodinou, musejí hledat mužský vzor pro své děti v okruhu svých známých. Mezi ně mohou patřit například i jejich homosexuální přátelé.

Další velmi významnou oblastí přinášející nepříjemné situace je bezesporu sociální okolí a společnost vůbec. Naše společnost si stále nese své zažité stereotypy a s tím související heterosexuální očekávání. Vzniklá lesbická rodina tak může čelit tlaku hned z několika stran. Takovou kritickou oblastí je za prvé prostředí, které společně vychovávané dítě navštěvuje (školní zařízení, kroužky apod.) dále zaměstnání, kde často musejí obě partnerky projít tzv. coming outem v případě, že se chtějí společně starat o dítě a za třetí i dítě samotné. Podle Morningstarové (1999, citováno podle Lair, 1999) je důležité, aby se partnerky důkladně připravily na všechny otázky, které mohou s životem lesbických rodin souviset. Považuje za nezbytné se vyvarovat vyhýbání se odpovědím na toto téma, neboť by mohly vyvolat dojem, že není něco v pořádku a dítě, které je velmi citově vnímavé, by mohlo tuto obavu pojmout za svou. Připravenost lesbických žen na konfrontaci s okolím a širší rodinou je k založení vlastní rodiny klíčová. Lesbické ženy, které přijaly svou homosexuální orientaci a hlásí se ke své sexuální identitě otevřeně, vykazují pozitivní a sebevědomé chování, které působí dobře i na samotnou výchovu a adaptaci jejich dětí.

Děti G/L rodičů jsou vystaveny krizovým situacím především mezi svými vrstevníky, a proto dobře připravené děti mají zde velkou šanci obstát. Podle Lindsay a kol. (2006) děti sdílejí stigmata spojené se sexuální orientací jejich rodičů. Vědci z Národního studia lesbických rodin zjistili, že už v 5 letech se zhruba 18% dětí z celkového vzorku 78 lesbických rodin zažilo nějakou variantu diskriminace či homfobie ze strany učitelů (Gartrell a kol., 2000) a v 10 letech stoupl jejich počet na 43% (Gartrell a kol., 2005). Například podle výsledků studie Vanfrassenové (2002) se i určitý homofobní postoj učitelů projevil v hodnocení dětí, kdy učitelé byli vůči dětem z lesbických rodin více kritičtí, protože nevyrůstaly v tradičních rodinách, a proto podle nich tyto děti vykazovaly větší problémy např. s pozorností. I jiná studie uvádí podobné výsledky, kdy především starší děti (8-10 let) mohou být více nežli děti mladší zasaženy negativními reakcemi svého školního okolí. Utajení svého původu je pro některé z nich jediným nejlepším řešením, a proto také nejčastějším. Udržení takového tajemství je velmi náročné a leckdy frustrující, což pramení především ze vzrůstajících obav z možného prozrazení (Ray a Gregory, 2001). Dítě v této situaci často volí izolaci, neboť ta je k uchování tajemství jediným jistým řešením, má však negativní dopad na samotné budování přátelství (Koepke, Hare, Moran, 1992). Mnohem spokojeněji se děti cítí mezi svými vrstevníky stejného původu, kde jsou tohoto břemene zbaveny.

Nejčastější uváděné homofobní projevy nám přiblíží výsledný graf (viz Graf č. 1.) studie Bose a Balena (2008). Ti se ve svém výzkumu zaměřili na možný rozdíl mezi stigmatizací dívek a stigmatizací chlapců. Z grafu je patrná větší míra slovní šikany dívek ze strany vsrtevníků. Chlapci zase pociťovali častější projevy ostrakizace svými spolužáky. Bos a Balen dále zjistili, že chlapci na rozdíl od dívek vykazovali mnohem větší problém s chováním a hyperaktivitou. Naopak žádné rozdíly nebyly pozorovány v oblasti emocionálních problémů a problémů se sebehodnocením. Určitá odlišnost se však projevila v aspektech ovlivňujících sebehodnocení dětí. Zatímco sebevědomí chlapců významně ovlivňovala akceptace vrstevníků, pro dívky pak byl klíčkovým ukazatelem proměnné vztah s matkou (Boss, Balen, 2008).

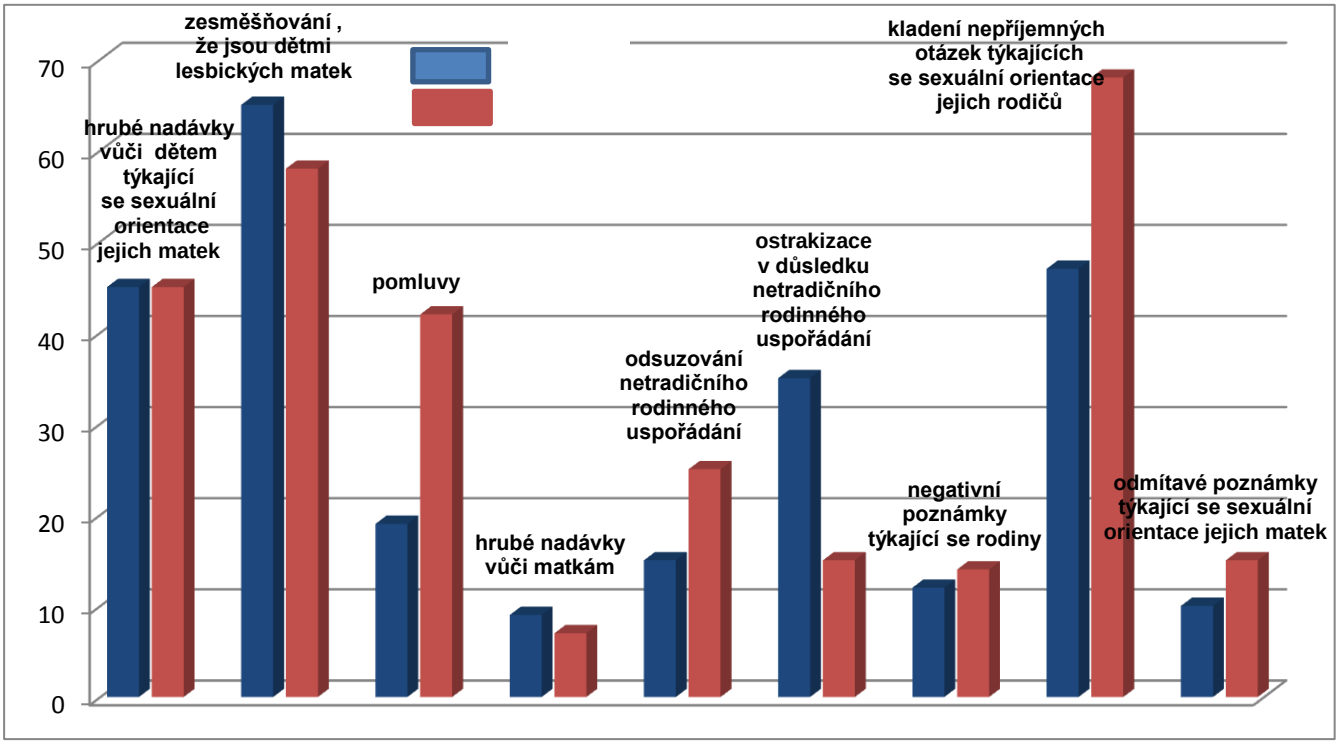

Graf č. 1: **Chlapecké a dívčí zkušenosti s různými formami stigmatizace** (převzato z Boss, Ballen, 2008)

Jak je možno z grafu č. 1 vidět, jedním z nejčastějších negativních chování spolužáků pramenících z tradiční společenské homofobie jsou slovní nadávky adresované příslušníkům G/L komunity, které jsou namířené přímo proti jejich dětem. Velkou úlohu zde hraje i možná podpora ze strany učitelů, která v případě jejího nedostatku může postavení jedince v kolektivu značně ohrozit. Nejčastější formou škádlení a dobírání ze strany vrstevníků bylo posmívání, odmítání a urážení zejména kvůli způsobu odívání a celkového vzhledu (Vanfraussen, 2002). Reakce G/L dětí jsou různé od projevu nepřátelství až k pocitu strachu z možného zařazení do stigmatizované skupiny svým okolím proto, jak již bylo zmíněno, často o sexuální orientaci svých rodičů raději mlčí. Tato obrana se však s vzrůstajícím věkem mění.

Děti (11-12 let) postupně nabývají potřeby tajemství sdělit svým blízkým kamarádům (Ray, Gregory, 2001).

Na střední škole často bývají slovní útoky krutější a mají na jedince mnohem větší psychický dopad. Děti si tak při upevňování vztahů se svými kamarády a představováním své rodiny leckdy vypomáhají lží. Postupem času si však osvojí i jiné metody obrany, jako je odhad a předvídání, které je před negativními reakcemi jejich okolí ochrání. Můžeme tedy říci, že vyšší dětský věk s sebou nese méně homofobních postojů a přináší dětem z G/L rodin úlevu, pozitivní zájem a podporu (Ray, Gregory, 2001).

Podle výsledků výzkumu Vanfraussenové (2003), který srovnává děti z lesbických a heterosexuálních rodin, děti nakládaly se svými osobními informacemi takto: 14 ze 41 dětí absenci otce jednoduše konstatovalo, 27 dětí vysvětlilo svůj způsob narození díky asistované reprodukci nebo rovnou sdělilo, že mají dvě matky. To znamená, že většina z nich neviděla problém ve svém původu a sociální rodinné struktuře. Další analýzy odhalily, že tyto děti existenci dvou matek sdělily pouze svým nejbližším přátelům. Nespatřovaly za důležité, aby o tom bylo informováno okolí. Bozett (1987) toto chování nazývá „selektivním odhalením“, kdy si jedinci vybírají, komu své tajemství svěří. I přesto, že děti často neskrývaly životní styl svých matek, termín „lesby“, „homosexuální“ či „lesbický“ nepoužívaly. Ani tento obranný mechanismus děti neodradil od přijímání návštěv doma a od úzkého vzájemného kontaktu svých matek s matkami ostatních dětí. Jako nejčastější reakci uváděly akceptaci a pozitivní chování, ale také neporozumění. Výslovně negativní chování uvedly pouze 2 děti. Pokud byly děti malé, tak o situaci v rodině věděly téměř všechny děti ve škole. Příčinou byla zvídavost, která je pro menší děti tak typická. Učitelé byli vesměs informováni samotnými matkami dětí, pouze 3 děti si nebyly jisté o tom, že vědí.

Z výzkumu Raye a Gregoryho (2001) je patrné, že potřebu změny v postoji společnosti k homosexualitě cítí i samotné děti. Pokud zde dojde k většímu zviditelnění gayů a lesbických žen, přinese to zásadní změny i pro jejich potomky. Zejména když se jejich učitelé budou moci s klidem a v bezpečí vyjádřit k sexualitě jejich rodičů a dodat jim tím určitou dávku podpory. G/L děti mají společné cítění své odlišnosti: *„Do jisté míry se cítím být mimořádný a hrdý na to, že se odlišuji“.* Některé děti ve svém původu hledají i výhody: *„Mám dvě mámy a když jedna odejde mám ještě jednu“* (Ray a Gregory, 2001, s.33). I když tato studie nemůže být vztažena na celou populaci G/L dětí, do jisté míry potvrzuje i jiné, již provedené, výzkumy homofobní společenské diskriminace. Poukazuje na nebezpečnost neporozumění ze strany společnosti, které může vyústit v dětskou šikanu vyvolávající strach, pocit marnosti, ztrátu jistoty, snížené sebevědomí u dívek a u chlapců zvýšenou hyperaktivitu. Naopak větší sociální akceptace ve společnosti a to především u vrstevníků probouzí u G/L dětí větší sebeúctu, aktivitu a sebelásku. Takové děti vykazují celkově menší míru poznamenání (stigmatu). Mezi další ochranné a podpůrné faktory můžeme zařadit kvalitní vztah rodičů s dětmi a častý kontakt s jinými stejně stigmatizovanými vrstevníky (Bos a van Balen, 2008).

Na řešení těchto problémů jsou lesbické rodiny často samy. Na rozdíl od heterosexuálních rodin nemají k dispozici žádnou rozsáhlou síť poradenských psychologů nebo možnost hledat informace ve specializované literatuře k tomu určené. Je proto důležité, aby si samy vytvářely komunitu a rozvíjely vztahy a to nejen s lesbickými rodinami, ale především se skupinami mimo tuto komunitu. I když lesbická komunita je rozhodně faktorem významně podporujícím tyto rodiny, je nutné se vyvarovat izolaci od zbylé společnosti. Vztahy s okolními skupinami jim mohou pomoci k celkové akceptaci a toleranci společnosti jako celku a tím i zlepšení jejich životní a společenské situace (Laird, 1999 citováno podle Pechové, 2005).

4.8. Postoj dětí vůči svým homosexuálním rodičům

Jak již bylo řečeno, tak proces coming out je velmi složitým obdobím jak pro aktéra, tak pro jeho blízké okolí. Matka zatížená svým tajemstvím může být často náladová a odtažitá, což má nepochybně vliv i na vzájemný vztah s dětmi a může být i příčinou jejich psychických poruch. Každá lesbická matka se však dříve či později rozhodne skutečnost o své pravé sexuální identitě svým dětem sdělit (Bozett, 1987). Mladší děti (kolem 7 let a méně) se cítí být spíše ohroženy separací rodičů (i homosexuálních) nežli jejich homosexuální orientací, neboť je pro ně důležitá především rodičovská pozornost, která je tímto ohrožena. Starší děti zase mají strach z ostrakizace svých vrstevníků, pokud dojde k prozrazení homosexuality jejich rodičů. Podle pozorování Fredericka Bozetta dospívající dcery na rozdíl od synů projevovaly vůči svým lesbickým matkám více zlosti a kritiky. Důvodem může být silnější identifikace s matkou a strach z představy možné vlastní homosexuality. Odhalení homosexuální orientace však má pro celou rodinu i své pozitivní aspekty, jak podle Bozzeta uvedly samotné děti: *„Opravdu poznáte, kdo je váš přítel“. „Rodina táhne za jeden provaz“. „Naučil jsem se, nestarat se o to, co si myslí ostatní, ale mít dobrý pocit sám ze sebe“ (Bozzet, 1987, str. 64).*

Nejčastější problém obvykle vyvstane, když si matka přivede domů svoji partnerku. Ta může být zpočátku dětmi odmítána. U dcer často dochází k soupeření o matčinu pozornost. Děti většinou neberou matčin lesbický vztah tak vážně, než jako by tomu bylo v případě mužského protějšku. Přesto se však později posune jejich postoj vůči matce od výčitek k obdivu a cti, která se projevuje jejich podporou a ochranou matky mezi svými vrstevníky (Bozett, 1987). S tím souvisí zajisté i to, že matky zatížené pocitem viny, se pak snaží dětem kompenzovat těžkosti svou pozicí super-mámy (Goodwin, 1973).

K tomu, aby byly děti schopny pochopit matčinu situaci, musí být věkově vyzrálejší. O tom, jak děti vnímají vztah svých matek, vypovídá i výzkum Vanfraussenové, podle kterého 33 dětí ze 41 uvedlo, že jsou jejich matky zamilované do druhé matky a mají spolu lesbický vztah. Šest z těchto dětí nazvalo vztah svých matek jako přátelský, kdy spolu žijí společně dvě přítelkyně. Příklad 9-letého chlapce, který poznamenal: „Jsou to opravdu blízké přítelkyně,

které se rozhodly žít společně“, naznačuje, že děti mohou vnímat tento vtah jako pouhé kamarádství. Tři z těchto dětí si nebyly jisty povahou vztahu svých matek, nutno však dodat, že byly mladší deseti let (Vanfraussen, 2002).

To jakým způsobem se děti vypořádávají s nastalou situací, nejvíce ovlivňuje míra společenské podpory lesbické rodiny. Podle většiny studií se nakonec stejně všechny vztahy dětí a matek urovnají a děti své matky akceptují (Ondrisová, 2002).

4.9. Svobodné matky

V současné společnosti můžeme pozorovat různé typy rodin. Heterosexuální norma už není jediným a určujícím měřítkem, proto se stále častěji setkáváme s rodinami neúplnými, kdy děti vychovává pouze jeden rodič. Mezi nimi jistě najdeme i lesbické ženy či gaye. Matky, které vychovávají své děti od narození bez partnera, nazývají Murray a Golombok (2005a) „sólo-matky“. Rozdíl mezi nimi a ostatními svobodnými matkami je ve svobodné volbě být matkou, ke které je dovedla silná touha po dítěti a nikoliv nečekané těhotenství. Tyto ženy, aby dosáhly svého cíle, volí metody asistované reprodukce (Murray a Golombok, 2005a).

Co se týče svobodných matek vychovávajících své děti bez otce, nebyly ve studii MacCalluma a Golombokové (2004) prokázány žádné negativní dopady na emocionální vývoj dítěte.

Výsledky spíše poukazovaly na to, že děti svobodných matek nebyly vystaveny zkušenostem rodičovského rozvodu (Murray, Golombok, 2005a,b). Avšak podle výsledků těchto výzkumů vykazovaly svobodné matky menší míru interakce matka-dítě a menší míru citlivosti vůči jejich dětskosti a potřebám nežli matky vdané. Podle všeho však byly více spokojené se svým rodičovstvím nežli vdané. Často využívaly pomoci svých širších rodin a známých. Většina dětí, které byly narozeny již po přijetí sexuální identity matek, byly počaty asistovanou reprodukcí. Výsledky studie Weissenberga a kol. (2007) poukazují na určité významné rozdíly mezi dvojčaty a single-potomky. Dle předpokladů měla dvojčata nižší porodní váhu a poměr nezpůsobilosti nežli děti samostatné. Dvojčata též zažívala mnohem častěji určité formy šikany. Svobodné lesbické matky spatřovaly výhody ve svém postavení oproti vdaným ženám a to v souvislosti s řešením konfliktních situací a závažných životních rozhodnutí týkajících se jejich dětí (např. vzdělání), kdy nemusely svůj názor s nikým konfrontovat a ani ho prosazovat. Oproti vdaným ženám však měly mnohem méně volného času a více finančních těžkostí. Za důležité považuji zmínit, že nezanedbatelné množství svobodných lesbických matek žije v jedné domácnosti se svou lesbickou partnerkou a tudíž s ní své povinnosti sdílí (Weissenber, 2007). Některé lesbické matky by však určitou veřejnou podporu uvítaly.

4.10. Srovnání lesbické a heterosexuální rodiny

Téma, které je poslední dobou velmi diskutované: *„Mohou děti ve zdraví přežít výchovu v rukou dvou žen nebo dvou mužů? Pro dítě samotné to není problém, problém mu mohou způsobit společenské předsudky a z nich vyplývající odsouzení (Fifková, 1998).*

Odpůrci homosexuality často ve svých argumentech vychází z tradičního porozumění uspořádání světa. Jejich negativní postoje k fungování homosexuálních rodin jsou založeny především na obavách z možného sociálního stigmatu dětí, které jsou vychovávány v jednopohlavních rodinách. *„Tento aspekt je však spíše problémem společenské netolerance, nikoliv handicapem samotné homosexuální orientace či homosexuálních aktérů“* (Nedbálková, 2002).

Pokud zkoumáme lesbickou rodinu, je důležité rozpoznat rozmanitost rodinného uskupení (Arnup, 1995, Benkov, 1994). Důležitým aspektem je to, zda se děti narodily nebo byly adoptovány ještě v rámci heterosexuálního manželství, či se tak stalo po tom, co se jejich rodiče utvrdili ve své odlišné sexuální identitě. Rodiny prvního typu byly vystaveny tlaku a reorganizace, která je totožná s rozvodovým procesem, čímž si rodiny typu druhého procházet nemusely (Patterson, 1992).

Dalším podnětem ke zkoumání jsou vnější zdroje, které formují rodinu, jako např. soudní záležitosti, duševní zdraví matek, pohoda (well-being). Veškeré výzkumy srovnávající lesbické a heterosexuální rodiny vycházely z negativních předpokladů soudních stanovisek a veřejné politiky týkajících se problematiky rodin homosexuální menšiny (Patterson, Redding, 1996).

Jelikož se spory o opatrovnictví dětí lesbických matek a gayů odehrávaly především před soudem, mnoho výzkumů se zabývalo právě porovnáváním duševního zdraví a stavu lesbických a heterosexuálních matek. V této oblasti si rozvedené lesbické matky vedly lépe než kontrolní vzorek rozvedených heterosexuálních žen (Gonsiorek, 1991).

Další pole srovnání představovaly stereotypy týkajících se genderových rolí a s nimi spojených vzorců chování a jejich případného dopadu na děti (Patterson, 1995a, 1995b). Mezi takové zažité stereotypy patří například přesvědčení, že předpokládaná zvýšená maskulinita u lesbických žen nezdravě působí na vývoj dítěte. V tomto případě však žádné rozdíly mezi lesbickými a heterosexuálními matkami zjištěny nebyly (Patterson, 1999).

Významnou kategorii obav představovaly možné problémy dětí G/L rodičů s přijímáním své sexuální identity. Podle APA[13] však zatím žádné studie poruchu sexuální identity nebo genderových rolí neprokázaly. Naopak *„výzkumy potvrzují, že sexuální identita (včetně genderové identity, genderového chování a sexuální orientace) se u dětí lesbických rodičů vyvíjí podobně jako u dětí HT rodičů“ (Beňová, 2005).*

[1313] APA- American Psychologicak Association

I přes vellkou podobnost v oblasti rodičovského chování mezi heterosexuálními a homosexuálními matkami přece jenom určité rozdíly zaznamenány byly. Ve studii Greena, Mandelové a kol., (1987), která zkoumala odlišnosti u dětí lesbických rodin, byla jedním z významnějších rozdílů zjištěných u dívek jejich nevyhraněnost týkající se pohlavně specifických her, oblékání či hraček a preference netradičních povolání vzhledem ke svému pohlaví, jako jsou lékařka, právnička, inženýrka. Dalšími rozdíly, které stojí za zmínku, jsou, že synové lesbiček se v některých aspektech, jako je agresivita a herní preference, chovají méně „maskulinně“ ve srovnání se syny heterosexuálních matek.

Další odlišnosti se týkají obavy ze ztráty rodičovské péče. Rozvedené lesbické matky se obávaly ztráty své rodičovské povinnosti více nežli heterosexuální ženy (Lyons, 1983, Pagelow 1980). To může být způsobeno tím, že soudy při svých rozhodováních vyjadřují pochybnosti o schopnostech lesbických žen zajistit svým dětem dostatečně častý kontakt s jejich biologickými otci, či s jinými přiměřenými vzory mužských rolí. Tyto domněnky se však nepotvrdily, naopak se ukázalo, že lesbické matky umožňují kontakt častěji nežli matky heterosexuální (Patterson 2000, citováno podle Nedbálkové, 2002). Podle Brewaeysové a kol. (1989) existují různé studie, které poukazují na to, že lesbické matky podporují své děti v rozvoji přátelských vztahů s muži (Kirkpakrick a kol., 1981) a mužské vzory dokonce aktivně hledají (Mandel, Hotvedt, 1980, citováno v Brewaeysové, 1989). Hare a Richards (1993) ze svých výzkumů zjistili, že 90% dětí rozvedených lesbických matek udržují kontakt se svými otci. Podle studie Golombokové (1981) se děti rozvedených lesbických matek stýkaly se svými otci častěji nežli děti rozvedených heterosexuálních rodičů (Somers, Golombok). I přesto obavy lesbických matek o možnou ztrátu kontaktu s dítětem mají za důsledek, že jich většina svou skutečnou sexuální identitu před soudy tají. Podle Poláškové (2009) však můžeme už v současné době vidět vzrůstající počet mužů a žen, kteří vystupují otevřeně a naše soudy diskriminující postoj nepraktikují.

Výše zmíněné aspekty jsou též zdrojem obav o vývoj sexuální orientace dětí, genderové identity a vnímání genderových rolí. Takové argumenty často zvítězily v soudních rozhodnutích, které ovlivnily osud dítěte a nejmenších dětí, které nejsou schopny mluvit za sebe (Tasker, Golombok, 1997).

Dalším negativním aspektem vůči lesbické výchově dětí je obava z možného sexuálního obtěžování. „Tato tvrzení však více vypovídají o homofobních společenských postojích než o konkrétní realitě gay rodin“ (Nedbálková, 2002). Výrazná převaha mužů mezi pachateli (Giddens, 2001) nám ukazuje, že je dosti nepravděpodobné, aby k sexuálnímu zneužívání docházelo v rodinách se dvěma matkami (Nedbálková, 2002).

Dle četných diskuzí na lesbických stránkách přináší lesbické mateřství dětem i jistá pozitiva. Například se zdá, že dvě ženy jsou navzájem více zastupitelné a zaměnitelné a péči o dítě a domácnost zvládají lépe než většina mužů. S tím může souviset i zjištění, že co se týče preferencí rodičů dětmi, si většina dětí z heterosexuálních rodin k řešení svých emocionálních problémů volí matky nežli otce, zatímco u dětí z lesbických rodin nebyla

žádná preference jednoho z rodičů pozorována (Vanfraussen a kol., 2003). Dalším pozitivním výsledkem je bezesporu menší míra fyzického trestání dětí z lezbických rodin oproti dětem z heterosexuálních rodin, méně genderově řízeného jednání lesbických matek a větší nápaditost v herních aktivitách (Golombok a kol., 2003, Green a kol., 1986).

Mnohé odborné studie se ve výsledcích při zkoumání rozdílů ve výchově mezi G/L páry a heterosexuálními páry až výjimečně shodují, např.:

Podle zprávy **Americké asociace psychologů, Americké asociace psychiatrů a (americké) Národní asociace sociálních pracovníků (2007):** *"Neexistuje žádný vědecký základ pro názor, že gayové a lesby jsou jakkoliv méně vhodnými či schopnými rodiči než heterosexuální rodiče nebo že jsou jejich děti jakkoliv méně psychologicky zdravé a adjustované. Umožnění stejnopohlavním párům uzavřít legálně sňatek nebude mít žádný škodlivý vliv na děti vychovávané v heterosexuálních domácnostech, ale přinesou prospěch dětem vychovávaným stejnopohlavními páry."*[14]

Dle přezkumu literatury pro **Australskou společnost psychologů (2007):** *Výzkum ukazuje, že rodičovství a vývoj dětí v rodinách, kde jsou rodiči lesby nebo gayové, jsou pravděpodobně přinejmenším stejně tak vhodné jako v rodinách s heterosexuálními rodiči. Děti homosexuálních párů jsou emočně zdravé, společensky přizpůsobivé a úspěšné jako děti heterosexuálních rodičů (Stacey, in Cooper a Cates, 2006, p. 34). Tyto rodiny dobře fungují i navzdory tomu, že značná právní diskriminace a nerovnost pro ně představuje důležité výzvy."* [15]

Podle Michaela Lamba[16] *„Literatura sociálních věd zcela odmítá názor o optimálním pohlaví rodičů i to, že děti a adolescenti stejnopohlavních rodičů trpí jakýmikoliv vývojovými nevýhodami ve srovnání s těmi rodičů opačného pohlaví. Děti vychovávané stejnopohlavními rodiči nemají vyšší pravděpodobnost stejnopohlavní orientace. Sexuální orientace neovlivňuje pravděpodobnost zneužívání dětí."*

Psychologické výzkumy mezi gay a lesbickými rodiči ukazují na nepravdivost vatikánského tvrzení, že G/L rodiče pokřivují a matou psychologický a sexuální vývoj svých dětí. Stanovisko Vatikánu, že připuštění možnosti adopce dětí jako možného páchání násilí na těchto dětech se tak jeví jako přehnané[17] (CDF, 2003).

---

[14] http://www.courts.ca.gov/xbcr/SID-8000E85A-7E57A4BB/cc/Amer_Psychological_Assn_Amicus_Curiae_Brief.pdf

[15] http://www.psychology.org.au/Assets/Files/LGBT-Families-Lit-Review.pdf

[16] profesor psychologie a vedoucí katedry Sociální a vývojové psychologie Cambridge University dostupné na http://www.glad.org/uploads/docs/press-releases/2009-11-17-doma-summary-judgment-motion-pr.pdf

[17] CDF- Congregation for the Doctrine of the Faith,(2003), Kongregace pro nauku víry: Úvahy o ohledně návrhů na právní uznání homosexuálních svazků mezi homosexuálními osobami, čl. III/7, dostupné na: http://www.kebrle.cz/katdocs/Uvahy_Ohledne_Navrhu.htm

Z výše zmíněných výsledků výzkumů můžeme usoudit, že nezáleží na struktuře rodiny, je však nutné, aby plnila svou úlohu a vychovala správně socializované členy naší společnosti. Podstatou obav o funkčnost rodiny, je, jak již bylo zmíněno, nepřítomnost obou pohlaví. Dělení pohlaví na mužské a ženské se netýká pouze člověka, ale celého světa. Tyto představy o věcech světa jsou v lidské mysli navždy zakořeněné (Bourdieu, 2000). Lidské pohlaví jako biologická danost tu slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender. Strukturální úroveň společnosti tak vychází z vnímání genderových stereotypů (Renzetti, Curran, 2003). Mateřské a otcovské role jsou dle zažitých tradic dány a jsou výhradně spojovány s biologickým pohlavím. Podle současných českých zákonů biologická změna pohlaví udělá z jedince přijatelného rodiče opačného pohlaví. *„Není však možné spojovat rozdělení mateřských a otcovských rolí a rodinných úkolů automaticky, a hlavně bezpodmínečně s biologickým pohlavím ženy a muže“ (Sokolová, 2004).* Není tedy důvod k tomu, aby fungující rodinu nemohli tvořit dva muži, či dvě ženy.

Dle Staceyové a Biblarze (2001), kteří provedli meta-analýzu již zmíněných psychologických studií dětí z G/L rodin (1981 až 1998), je podobnost s dětmi z heterosexuálních rodin interpretována mnohem důrazněji, nežli zjištěné „nevýznamné“ rozdíly. Důvodem jsou právě obavy, že jejich odlišnost může být považována za stigmatizující projev maladaptace. Autoři se shodli, že je včas opustit paradigma srovnávání G/L rodin s ideálem heterosexuální rodiny a zvolit přístup, který nevnímá odlišnost jako ukazatele optimálního nebo nežádoucího vývoje (Polášková 2009, s. 46).

Je vhodné zmínit i možné výhody dětí vyrůstajících v lesbických rodinách. Jednou z nich je podle Ondrisové (2002) všeobecná otevřenost a tolerance k odlišnostem. Právě osobní zkušenost dětí s jinakostí může být příčinou větší míry tolerance k různým druhům odlišností i u druhých lidí. Podle některých amerických studií si děti samy na sobě cenily vyšší míru well-beingu, cítily se celkově více šťastné a spokojené samy se sebou, ale zároveň uváděly i více emotivních reakcí na stres, jako zlost a pocit úzkosti nežli děti heterosexuálních rodičů (Patterson, 1994).

Další výhodu spatřuje Ondrisová v menší míře stereotypnosti v rodových rolích. Děti z těchto rodin nejsou ve svých aktivitách a jednáních omezované. Jak již bylo dříve řečeno, dívky tak vykazují větší aktivitu a i u chlapců můžeme pozorovat emocionální projevy, což je důležité zejména při budování vzájemných vztahů. G/L rodiny mají tak menší pravděpodobnost, že by sklouzly do limitujících tradičních genderových stereotypů, což bychom mohli chápat jako jisté pozitivum, než jak je tomu naopak (Ondrisová, 2002).

Shrnutí a závěr

Cílem této práce byla snaha o kritické a pokud možno objektivní zpracování relevantních studií, které se zabývaly tématikou lesbického partnerství a rodičovství a jeho následné komparace s heterosexuálním světem. Práce sloužila především jako odrazový můstek pro případnou empirickou práci týkající se tohoto tématu. Ráda bych zde nastínila stručný souhrn poznatků, které z těchto studií vyplynuly a závěry, jež z toho plynou. Z kapitoly 2. je patrné, že ženy si svou sexuální identitu utvářejí nejen na základě svých sexuálních pocitů a chování, ale též na základě reflexe svých romantických, sociálních a společenských vztahů. Jednoduše řečeno ženská sexuální orientace není pouze o sexu, ale především o osobních vztazích (Rust, 1992), proto bychom ji podle Blumsteina a Schwartze (1990) mohli nazvat spíše relační orientací.

Podobně jako mužské homosexuální páry si lesbické ženy vytváří partnerské vztahy na základě emotivního prožitku a sexuální přitažlivosti. Některé partnerky spolu žijí dokonce, i když je sexuální aktivita nižší nebo žádná. Všeobecně jsou lesbické partnerské svazky spíše trvalejšího rázu. Stejně tak i výběr partnerky je dlouhodobý, citový a velmi složitý proces a nikoli jen nahodilá volba zrovna přístupné kamarádky (což byla obava patrná z rozhovoru s členkami lesbické komunity, které přiznaly, že jakmile na veřejnosti prozradí svou sexuální orientaci, začnou na ně mnohé heterosexuální ženy pohlížet jako na potenciální sexuální obtěžovatelky). V těchto případech je společenská nálepka promiskuity neopodstatněná. Schopnost lesbických žen obstát v partnerském vztahu ještě umocňuje i faktické zjištění, že jsou lesbické partnerky celkově otevřenější a komunikativnější, proto jsou schopnější řešit partnerské problémy více než leckterý heterosexuální pár.

To, jak lidé vnímají lesbické ženy, vychází z vnímání jejich sexuality jako něčeho „zvráceného“. Takovým typickým zažitým společenským předsudkem je představa lesbických žen jako heterosexuálních mužů v ženském těle. Stereotypně je jim připisována mužská genderová role. Případná zvýšená aktivita a maskulinita u „butch“ nemůže však být zdaleka vztahována na všechny lesbické ženy. Je nutné nezapomínat na to, že se mezi nimi nachází větší procento žen, které se svým chováním a vzhledem od heterosexuálních žen téměř neliší a pokud se k homosexualitě nepřiznají, veřejnost je rozpozná jen stěží.

Ani prvky chování, životní styl či způsob fungování partnerských vztahů lesbických žen nejsou natolik rozdílné, aby podporovaly dosavadní homofobní představy a názory společnosti na tuto menšinu. Samotné lesbické ženy však nemohou svým vystupováním a jednáním zvrátit toto společenské přesvědčení, založené především na předsudcích. Nejlépe tuto skutečnost vystihují slova filozofa Vodrážky, který říká, že i přestože dnes postmoderní doba přináší nové a provokativní životní trendy, lidé stále myslí lineárně a předpokládají, že současné hodnoty budou trvat dál, proto je promítají i do dalších generací a nevnímají autenticitu homosexuálních a jiných hnutí (Vodrážka, 1995).

Výsledky studií zmíněných v Kapitole 3. potvrzují, že formování postojů a názorů společnosti je bezesporu ovlivňováno sexualitou, stejně tak je i samotná sexualita ovlivňována společností. O tom, co je ve společnosti normativní, rozhoduje ze své majoritní pozice heterosexualita. Sexuální flexibilita žen je předurčuje k většímu společenskému tlaku a tedy k určité poddajnosti. Podle Baumeistera (2000) je to příčinou toho, že sexuální chování žen závisí spíše na vnějších kontextech, než že by vycházelo přímo z jejich vnitřního přesvědčení. Průměrná žena je schopna se více adaptovat na sexuální požadavky společnosti než průměrný muž.

Stejně tak jako gayové jsou lesbické ženy spojovány s promiskuitou, avšak tento předpoklad se vzhledem k přítomnosti zvýšené potřeby citových vazeb u žen nepotvrdil. Něžnost a citlivost ženské sexuality je důvodem k poměrně častému vyhledávání lesbických zkušeností i mezi heterosexuálními ženami. Což u heterosexuálních mužů možná i vzhledem k jejich ustálenosti sexuálních vzorců pozorováno není (nejde-li např. o finanční motivaci).

Pokud budeme vycházet z výsledků studií a výzkumů uvedených v kapitole 4., můžeme konstatovat, že lesbická rodina nemá žádné vážnější nedostatky a v ničem se významně neliší od rodiny heterosexuální. Veškeré problémy, se kterými se musí vypořádat, pramení z předsudků homofobního chování společnosti, která klade překážky bránící zdárnému vývoji a fungování těchto rodin. Nejen lesbické ženy samy, ale i jejich blízcí příbuzní trpí v důsledku nepříznivého postoje okolí a celé společnosti. Psychické následky bývají mnohdy vážné, trvalé a postihují všechny členy rodiny. Rodina sama od sebe, většinou žádné problémy nevytváří. Podle zmíněných studií dokonce v oblasti vztahů a aktivit mnohdy funguje lépe a dynamičtěji. I samostatné lesbické matky, nikoli jen pár, si v těchto výzkumech vedou oproti heterosexuálním o poznání lépe. Důvodem je značná motivace, která je žene dopředu ve snaze dokázat společnosti, že jsou uvědomělé a zodpovědné. Nedostatky v podobě chybějícího mužského vzoru také řeší úspěšněji než svobodné, rozvedené heterosexuální matky. Dá se tedy říci, že obavy společnosti ohledně mateřské neschopnosti a nezájmu lesbických žen o rodičovství jsou založeny především na zažitých mýtech a představách, které se s realitou výrazně liší. Na co však výsledky poukazují je, že děti vyrůstající v lesbických rodinách mohou prožívat vnitřní konflikt a obavy o ztrátu pozice mezi svými vrstevníky při případném prozrazení skutečnosti o jejich netradiční rodinné situaci. I přesto, že jsou děti, které homosexuální orientací svých matek netrpí, existují některé, které jsou vystaveny určitému tlaku, nepřízni a diskriminaci svého okolí silněji než jejich stejně stigmatizovaní kamarádi. Tento fakt může být závažným důvodem celkového negativního postoje společnosti k umožnění adopce lesbickými a homosexuálními páry. Otázkou je, zda je sama společnost připravena přijmout a akceptovat homosexuální páry jako rovnocenné členy většinově heterosexuální společnosti.

Je třeba však přiznat, že během tohoto a minulého století společnost prodělala obrovskou změnu v toleranci menšin. Tuto změnu pociťujeme všichni, neboť už pro nás není nové a překvapivé, když se setkáme s lidmi, kteří žijí novým životním stylem, který byl dříve

tabuizován. Postupně si uvědomíme, že nám tito lidé nevadí nebo naopak, že je dokonce obdivujeme, když dokázali vyjít „na světlo“, „proti všem“ a veřejně se za svůj původ a postoj bít. Můžou dokonce budit dojem, že jejich počet stále roste. Pravdou je, že se přestávají bát svou situaci přiznat. Společnost jim to dovoluje, ustupuje a pomalu se na novou situaci adaptuje. Například od roku 2006, kdy bylo v České republice uzákoněno registrované partnerství, toho do konce tohoto roku využilo přibližně 1 200[18] párů. Není však ještě vyhráno. Stále je dost věcí k řešení a spousty nezodpovězených otázek, na které postupně společnost musí najít odpovědi.

Nikoliv jen sexualita, ale i potřeba vyhovujícího a blízkého vztahu vede ženy k vytvoření lesbického vztahu. Jak vyplývá z výsledků studií a rozhovorů s lesbickými ženami, tak pro některé není sexualita prvořadá. Někdy je dokonce i podružná a ženy se soustředí především na přátelství a porozumění. Žena dovede ženu více pochopit. Lesbická partnerství a rodiny tu byly a pravděpodobně vždy budou. Jakékoliv formy omezení, které jim ztěžují život, jsou tudíž zbytečné a dá se říci nepochopitelné. Pokud lesbické ženy chtějí, tak je žádné limity nemohou odradit od založení rodiny. Vždy si svou cestu najdou. Nabízí se tedy otázka, zda jim tuto cestu neusnadnit a spíše jim pomáhat už v tak obtížné společenské pozici.

[18] http://gay. iniciativa.cz/www/index.php?page=clanek&id=74

Užitá terminologie

Asexuální - mající negativní vliv na sexuální touhy
Asistovaná reprodukce - označení pro lékařské postupy a metody, při kterých dochází k manipulaci se zárodečnými buňkami nebo s embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem léčby neplodnosti ženy nebo muže
Bisexualita - nevyhraněnou pohlavní orientaci mezi homosexualitou a heterosexualitou
Coming out – proces rozpoznání a akceptování své homosexuální orientace nebo odhalení své sexuální orientace veřejnosti
Egodystonní homosexualita – jedinec odmítá homosexuální orientaci, což vede k psychickým a sociálním problémům jedince
Emoční – citový
Fanatismus - slepé vášnivé nadšení, nekritický pohled
Femininní – ženské
Gay – homosexuální muž
G/B – gay a lesbické
Gender – označení kulturně vytvořených rozdílů mezi muži a ženami
Genderové role – soubor určitých pravidel (většinou nepsaných, neformálních), které předpisují určité typy chování pouze ženám a jiné pouze mužům.
Genetický – dědičný, vývojový
Heterosexismus - synonymem homofobie, přesvědčení o nadřazenosti heterosexuální orientace nad homosexuální
Heterosexuál – člověk eroticko-sexuálně zaměřený na osoby opačného pohlaví
Heterosexualita – celoživotní, neměnný a nositelem nezapříčiněný stav, jehož nositel je pohlavně přitahován osobami opačného pohlaví
Homofobie - diskriminace, odpor nebo iracionální strach z homosexuality nebo homosexuálně zaměřených osob
Homosexismus - pokus o dokonalejší vyjádření termínu homofobie, tedy strach z homosexuality nebo z homosexuálních lidí, odpor k nim a jejich diskriminaci
Homosexuál - člověk sexuálně zaměřený na osoby stejného pohlaví
Homosexualita - celoživotní, neměnný stav, jehož nositel je pohlavně přitahován osobami stejného pohlaví
Inseminace – přenos spermií nebo spermatoforu do samičích (většinou vnitřních) genitálií
Kohezivní - soudržné
Lesbická žena – homosexuální žena
Majoritní - většinový
Maskulinní – mužský
Minoritní – menšinový
Nerestrektivní – volný
Pohlavní vazokonstrikce – zúžení krevních cév v oblasti genitálií

Promiskuita – časté střídání sexuálních partnerů
Refrakterní období – období nižší sexuální dráždivosti u mužů, ve kterém není schopen určitou dobu dostatečné erekce, aby mohl pokračovat v pohlavním styku
Relační – vztahová, založená na souvislostech
Restriktivní – uplatňující omezení
Sexuální identita – má návaznost na sebepojetí člověka**,** určuje, zda se jedinec považuje za muže či ženu, případně heterosexuálního, homosexuálního či bisexuálního muže či ženu
Sexuální orientace - trvalé zaměření eroticko-sexuální náklonnosti k mužům, ženám či oběma pohlavím
Sociální interakce – proces verbální čí neverbální povahy spočívající v působení jedince nebo skupiny na jiného jedince nebo skupinu.
Sociální stigmatizace – společenské vyloučení, označení, diskretizace
Sodomie – původně náboženský termín, který označuje společensky neakceptované sexuální chování
Stereotypy - opakované a neměnné vzorce, soubor představ, pohybů, jednání a chování lidí
Stigma - značná odlišnost s negativním sociálním dopadem

BIBLIOGRAFIE

1. Adams, J. M., & Jones, W. H. (1997). The conceptualization of marital commitment: An integrative analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, p. 1177-1196.

2. Armstrong, E. (2002). Forging Gay Identitites: Organization Sexuality in San Francisco, 1950-1994. Chicago: The University of Chicago Press.

3. Australian Psychological society, (2007) „Lesbian, Gay, bisexual and Trasgender (LGBT) Parented Families*, A literature Review*, Short, E., at all., ABN 23 000 543 788.

4. Bailey, J. M. a Pillard, R. C. (1991) „A genetic study of male sexual orientation“ (*Archives General Psychiatry* 48: 1089-1096). Viz nová reportáž o studii v Science, „Twin study links genes to homosexuality,“ Holden, C., 3. leden 1992, s. 33).

5. Bailey, J. M., Pillard, R. C., Neale, M. C., a Agyei, Y., (1993) „Dědičné faktory ovlivňují ženskou sexuální orientaci“ (*Archives General Psychiatry* 50: 217-223). Viz nové reportáže o studii v The New York Times, „Studie tvrdí, že geny ovlivňují lesbickou sexuální orientaci,“ N. Angier, 12. březen 1993.

6. Bailey, J. M., Kim, Peggy Y., Hills, A., Linsenmeier, Joan A. W. (1997): Butch, Femme, or Straight Acting? Partner Preferences of Gay Men and Lesbians, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 73(5), November 1997, p. 960-973.

7. Bailey, J. M., Gaulin, S., Agyei, Y. and Gladue, B. A. (1994). Effects of gender and sexual orientation on evolutionarily relevant aspects of human mating psychology, *Journal of Personality and Social Psychology* 66: 1081-93.

8. Bailey, J. M., Farguhar, C., Owen, C., Whittaker, D. (2002). Sexual behaviour of lesbians and bisexual women, *Sex Transm Infect,* 2003, 79: p. 147-150.

9. Bailey, J.M., Chivers, M.L. (2005). „A sex difference in features that elicit genital response“. *Biological Psychology,* 70 (2005) p. 115–120.

10. Basset, J.,Pearcey, S. and Dabbs., J. M., Jr. (2001). Jealousy and partner preference among butch and femme lesbians*, Psychology, Evolution & Gender*, August, 2001, p. 155-165.

11. Bell, A. P., Weinberg, M. S. and Hammersmith, S. K. (1981). Sexual preference: Its development in men and women. Bloomington: Indiana University Press, Citováno v Paula C. Rust (1993) *„Coming out“.*

12. Beňová, K. (2005), Výchova dětí L/G páry, orig. zdroj: www.apa.org
Článek dostupný na: http://www.bengales.cz/vedecke-studie/vychova-deti-l/g-pary.html

13. Bumstein, Schwartz, P., (1990). Intimate relationships and the creation of sexuality. In D.P. McWhirter, S. A. Sandeers, J.M. Reinisch, *Homosexuality/heterosexuality: Concepts of sexual orientation* (p. 307-320). New York: Oxford University Press.

14. Bos, H., M., W., Balen, F., Boom, D. C. (2008). Planned lesbian families: their desire and motivation to have children, Faculty of Social and Behavioural Sciences, Department of Education, University of Amsterdam, Netherlands, Culture, *Health & Sexuality*, April 2008; 10(3): p. 221–236.

15. Bos, H. M. W., van Balen, F., van den Boom, D. C. (2004). Experience of parenthood, couple relationship, social support and child-rearing goals in planned lesbian mother families. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, p. 755-764.

16. Bos, H. M. W. and Gartrell, N. K. (2011). Adolescents of the US National Longitudinal Lesbian Family Study: the impact of having a known o ran unknown donor on the stability of psychological adjustment, *Human Reproduction*, Vol. 26, No. 3, p. 630 - 637,2011.

17. Bourdieu, P. (2000). *Nadvláda mužů.* Praha, Karolinum.

18. Bowlby, J. (1995) [1950]. Maternal Care and Mental Health. The master work series (2nd ed.). Northvale, NJ; London: Jason Aronson. ISBN 1-56821-757-9. OCLC 33105354.

19. Bozett, F., (1987), Gay and lesbian parents. Greenwood Publishing Group. Dostupné na: http://www.google.com/books?hl=cs&lr=&id=yffzsKWvP6AC&oi=fnd&pg=PR9&dq=Frederick+Bozett+1987&ots=8SVKMpKvTc&sig=qH0L7e7rjnEgGq__1hTN3h8O1sY#v=onepage&q&f=false

20. Brewaeys, A., Review: parent-child relationships and child development in donor insemination families, Netherlands Institute of Social Sexological Research, *Human Reproduction*, Vol. 7, No. 1 p. 38-46, 2001.

21. Brewayes, A., Olbrechts, H., Devroey, P. & Van Sterteghem, A. V. (1989). Counselling and selection of homosexual couples in fertility treatment*, Human Reproduction*, 4, p. 850-853.

22. Brown, W. M., Christopher, B. A., Finn, J. Bradley, B. A., Cooke, M. and Breedlove, S. M. (2001). Differences in finger length ratios between self-identified „butch“ and „femme“ lesbians. *Archives of Sexual Behavior*, vol. 31, No. 1, February 2002, p. 123-127.

23. Brown, W. M., Hines, M., Fane, B. & Breedlove, S. M. (2001). Masculinized finger length ratios in humans with congenital adrenal hyperplasia (CAH). *Hormones and Behavior*, 39, p. 325-326.

24. Brzek, A., Pondělíčková-Mašlová, J., (1992): *Třetí pohlaví?,* nakladatelství SCIENTIA MEDICA s.r.o., vydání 1., ISBN 80-85526-03-4.

25. Burri, A., Rahman, Q., (2011). Genetic and Environmental Influences on Female Sexual

Orientation, Childhood Gender Typicality and Adult Gender Identity. PLoS ONE 6(7): e21982. doi:10.1371/*journal.pone.0021982*.
Dostupné:
https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnxxcmFobWFuOHxneDo3NGM5MjRhMmZlYjcxNWFl

26. Carrington, C. (1999). No place like home: Relationships and family life among lesbians and gay men. Chicago: *University of Chicago Press*.

27. Cochran, S. D. & Peplau, L. A. (1985). Value orientations in heterosexual relationships. *Psychology of Women Quarterly*, 9, 477-488.

28. Cooper, L. & Cates, P. (2006). Too high a price: The case against restricting gay parenting. New York: *American Civil Liberties Union Foundation*, p. 34.

29. Cross, S. E. & Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construals and gender. *Psychological Bulletin*, 122, p. 5-37.

30. D' Augelli, A. R. Grossman, A. H., Starks, M. S. (2005). Parents' Awareness of Lesbian, Gay and Bisexual Youths' Sexual Orientation, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 67, No. 2 (May, 2005), p. 474-482. Published by: National Council on Family Relations. Dostupné na: http://www.jstor.org/stable/3600282.

31. D'Augelli, A. R., Hershberger, S. L., & Pilkington**,** N. W. (1998). Lesbian, gay, and bisexual youth and their families: Disclosure of sexual orientation and its consequences*, American Journal of Orthopsychiatry,* 68, p. 361-371.

32. DeLamater, J. (1987). Gender differences in sexual scenarios. In K. Kelley (Ed.), Females, males and sexuality: *Theories and research*, p. 127-129. Albany*: State University of New York Press.*

33. Diamond, L. M., (1998). Development of Sexual Orientation Among Adolescent and Young Adult Women, *Developmental Psychology*, vol. 34, No. 5, p. 1085-1095.

34. DiPlacido J. (1998). Minority stress among lesbians, gay men and bisexuals: a consequence of heterosexism, homophobia and stigmatization. In: Herek GM, ed. Stigma and Sexual Orientation: Understanding Prejudice Against Lesbians, Gay Men and Bisexuals. *Sage Publications,* 1998: p. 138-59.

35. Embrick, D. G., Walther, C. S., Wickens (2007). Working Class Masculinity: Keeping Gay Men and Lesbian out of the Workplace, Published *Business Media*, LLC 2007. Dostupné na: http://www.springerlink.com.ezproxy.is.cuni.cz/content/h4646x2416107834/fulltext.pdf

36. Erikson, E. H. (1950). Childhood and Society, ch. 11. New York: Norton.

37. Fafejta, M. (2004). *Úvod do sociologie*, nakladatelství Jana Piszkiewicze, ISBN 80-86768-06-6.

38. Fifková, H. (1998). *O sexu s Hankou*, Grada Publishing, vydání 1, ISBN 80-7169-673-0.

39. Flaks, D., Fischer, I., Masterpasqua, F. and Joseph, G. (1995) Lesbians choosing motherhood: a comparative study of lesbian and heterosexual parents and their children. *Dev. Psychol*., 31, p. 105-114.

40. Gartrell, N., Rodas, C., et al. (2006). The USA National Lesbian Family Study: Interviews with Mothers of 10-Year-Olds. *Feminism & Psychology*, 16, p. 175-192.

41. Gartrell, N., Deck, A., Rodas, C., Peyser, H. & Banks, A. (2005). The National Lesbian Family Study 4: Interviews with the 10 – year - old children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75, p. 518-524.

42. Giddens, A. (2001). *Sociologie*. Praha. Argo (Kap. 5.).

43. Gill, V. (1993). Negotiating and Managing Multiple Sexual Identities: Lesbian Time-Space Strategies, Source: *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series, Vol. 18, No. 2, p. 237-248.

44. Goffman, E. (1999*). Všichni hrajeme divadlo*. Praha, Ypsilon, s. 25-52 (Kap. 1 Herecký výkon).

45. Goffman, E. (2003). *Stigma.* Poznámky o způsobech zvládání narušené identity. Praha, SLON, s. 9-43 (Kap. 1 Stigma a sociální identita).

46. Golombok, S. (1997). Parenting and secrecy issues related to children of assisted reproduction. *Journal of Assist. Reprod. Genet*., 14, p. 375-378.

47. Golombok, S., Brewaeys, A., Cook, R. et al. (1996) The European study of assisted reproduction families: family dunctioning and child development, *Human Reproduction*, 11, p. 2324-2331.

48. Golombok, S., Cook, R., Bish, A. and Murray, C. (1995) Families created by the new reproductive technologies: guality of parenting, social, and emotional development of the children. *Child development*., 66, p. 285-298.

49. Goodwin, B., (1973). The lesbian mother. American Journal of Orthopsychiatry, 43, 283-284.

50. Green, R., Barclay, J., Hotvedt, E., Gray, J., Smidth, L., (1986). Lesbian Mothers and their children, Acomparison with solo parent heterosexual mothers and their children, Source: *Archives of sexual behavior*, vol. 15, no. 2.

51. Greenfield, J. (2008). Coming Out: The Process of Forming a Positive Identity, In: Makadon, H. J. Mayer, K. H., Potter, J., Goldhammer H. Fenway *Guide to lesbian, gay, bisexual, and transgender health,* 2008, ISBN 978-1-930513-95-2.

52. Hall, M. (1989). *Private experiences in the public domain*: lesbians in organisations, in Hearrn, J., Sheppard, D. L. Tancred-Sheriff, P. and Burrell, G. The sexuality of organisation (Sage, London) p. 125-40.

53. Hall, S. and Jefferson, T. (1976). *Resistance through rituals*: youth subcultures in post war Britain (Hutchinson, London).

54. Hammers, J. C., (2005). *Not for men only*: The (de)-constriction of lesbian/Queer public sexualities, University of Oklahoma, UMI Number: 3163446.

55. Hare, J. & Richards, L. (1993). Children raised by lesbian couples: does the context of birth affect father and partner involvement? *Family Relations*, 42, p. 249-255.

56. Hatfield, E., Rapson, R., (1993). *Love, Sex, and Intimacy*, Their Psychology, Biology, and History, Library of Congress Cataloging in Publication Data. The Lehigh Press, Inc. ISBN 0-06-500702-6

57. Hedblom, J. H. (1973). Dimensions of Lesbian Sexual Experience, *Archives of Sexual Behavior*, Vol. 2, No. 4.

58. Herek, G. M. (1991). Stigma, prejudice and violence against lesbians and gay men. In: Gonsiorek JC, Weinrich JD, eds. Homosexuality: Research Implications for Public Policy. *Sage Publications*, p. 60-80.

59. Hequembourg, A. L., Farrell, M. P., (1999). Lesbian Motherhood: Negotiating Marginal-Mainstream Identitites, Source: *Gender and Society*, Vol. 13, No. 4 (Aug., 1999), p. 540-557.

60. Hite, S. (2006). Sexual Behavior in the Human Female, by Alfred C. Kinsey, Wardell B., Pomeroy, C. E. M and Geghard, P. H. (Philadelphia: Saunders 1953) *Sexuality & culture*/Winter 2006.

61. Chapman, B. & Brannock, J. (1987). Proposed model of lesbian identity development: An empirical examination. *Journal of Homosexuality*, 14, p. 69-80.

62. Jadva, V., Freeman, T., Kramer, W., Golombok, S. (2009). The experiences of adolescents and adults conceived by sperm donation: comparisons by age of disclosure and family type, *Human Reproduction*, Vol. 24, No. 8, p. 1909-1919.

63. James, S. E. & Murphy, B. C. (1998). Gay and lesbian relationships in a changing social context. In C. J. Patterson & A. R. D'Augelli (Eds.), Lesbian, gay and bisexual identities in families: *Psychological perspectives*. New York: Oxford University Press.

64. Jankowiak W.R., Fischer, E.F., (1992). *A cross-cultural perspective on romantic love, Ethnology*, Vol. 31, No. 2, Apr. Dostupné na: http://www.jstor.org/pss/3773618

65. Janošová, P., (2000). *Homosexualita v názorech současné společnosti*, nakladatelství Karolinum, vydání první, ISBN 80-7184954-5.

66. Jára Martin Phdr. Internetový psychologický časopis: Rodičovství,, psychologie a zdraví, dostupné na: http://www.evalabusova.cz/ankety/adopce.php, časopis Psychologie dnes, 4/2010.

67. Kaiser, J. H., Family Foundation (2001), 2400 Sand Hill Road, „A report on the Experiences of Lesbians, Gays, and Bisexuals in America and the Public´s Views on Issues and Policies Related to Sexual Orientation. Dostupné na: http://www.kff.org/kaiserpolls/upload/New-Surveys-on-Experiences-of-Lesbians-Gays-and-Bisexuals-and-the-Public-s-Views-Related-to-Sexual-Orientation-Report.pdf

68. Kinsey, A., Pomeroy, W., Martin, C., Sexual Behavior in the Human Male (Philadelphia: W. B. Saunders, 1948), p. 639.

69. Kirkpatrick, M., Smith, C. & Roy, R. (1981). Lesbian mothers and their children: A comparative survey, *American Journal of Orthopsychiatry*, 51, p. 545-551.

70. Kite, M. E. (1994). When perceptions meet reality: individual differences in reactions to lesbians and gay men, In: Greene B. , Herek G. M. , eds. Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research and Clinical Applications. *Sage Publications*, p. 25-53.

71. Koepke, L., Hare, J., Moran, P. B., (1992). Relationship Quality in a Sample of Lesbian Couples with Children and Child-Free Lesbian couples, Source: *Family Relations*, Vol, 41, No. 2 (Apr., 1992).

72. Kooden, H. D., Morin, S. F., Riddle, D. I., Rogers, M., Sang, B. E. and Strassburger, F. (1979). Removing the stigma: Final report of the board of social and ethical responsibility for psychology 's Task Force on the Status of Lesbian and Gay Male Psychologists. Washington, DC: American Psychological Association. Citováno v Paula C. Rust (1993)„*Coming out*“.

73. Kurdek, L. A., (2004). Are Gay and Lesbian Cohabiting Couples Really Different from Heterosexual Married Couples? Source: *Journal of Marriage and Family*, Vol. 66, No. 4 (Nov., 2004, 2004a), p. 880-900. Dostupné na: http://www.jstor.org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdfplus/3600164.pdf?acceptTC=true

74. Kurdek, L. A. & Schmitt, J. P. (1987). Perceived emotional support from family and friends in members of homosexual, married and heterosexual cohabiting couples. *Journal of Homosexuality*, 14, p. 57-68.

75. Kurdek, L. A. & Schmitt, J. P. (1986). Interaction of sex role self-concept with relationship quality and relationship beliefs in married, heterosexual cohabiting, gay, and lesbian couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, p. 365-370.

76. Kurdek,L. A. (2004b). Gay men and lesbians: The family context In M. Coleman & L. H. Ganong (Eds.), *Handbook of contemporary families: Considering the past, contemplating the future* (p. 96-115). Thousand Oaks, CA: Sage.

77. Laan, E., Everaerd, W., (1995). Determinants of female sexual arousal: psychophysiological theory and data. *Annual Review of Sex Research* 6, 32-76.

78. Laird, J., (1999), Lesbians and Lesbian Families, Columbia University Press. New York. ISBN 0-231-10252-6

79. Landau, R. (1998). The management of genetic origins: secrecy and openness in donor assisted conception in Israel and elsewhere. *Human Reproduction*, 13, p. 3268-3273.

80. Laumann, E. O., Gagnon, J. H., Michael, (1994). *The Social Organization of Sexuality*: Sexual Practice in the United States, Chicago: University of Chicago Press.

81. Laws, J. L. and Schwartz, P. (1981). Sexual Scripts: The Social Construction of Female Sexuality. Hinsdale: *Dryden Press.*

82. Lee, J. A. (1977). Going public: A study in the sociology of homosexual liberation. *Journal of Homosexuality,* 3(1), p. 49-78.

83. Lindenbaum, Joyce, P., The shattering of an illusion: The problem of competition in lesbian relationships*, Feminist Studies*, vol. 11 No. 1, Sring 1985, p. 85-105.

84. Lippa, R. A. (2009). *Pohlaví, příroda a výchova*, Academia 2009, vydání 1., orig. název. Gender nature and nurture. ISBN 978-80-200-1719-2.

85. MacCallum, F., Golombok, S., (2004). Children raised in fatherless families from infancy: a follow up of children of lesbian and single heterosexual mothers at early adolescence. *J. Child Psychol. Psychiatry* 2004, 45: p. 1407-1419.

86. Mahlstedt PP, LaBounty KR, Kennedy WT.(2008). The voices of adult offspring of sperm donation: forces for change within assisted reproductive technology in the United States. Fertil Steril 2008, p. 90:S178.

87. Marina S., Marina, D., Marina, F., Fosas, N., Galiana, N., and Jové, I., (2009). Sharing motherhood: biological lesbian co-mothers, a new IVF indication. Submitted on September 9, 2009, *Human Reproduction,* Vol. 25, No. 4, p. 938-941, 2010.

88. Matějček Z. a kol. (1999): *Náhradní rodinná péče*, Praha, Portál.

89. Mishna, F., Newman, P., A., Daley, A. and Solomon, S. (2007): Bullying of Lesbian and Gay Youth: A Qualitative Investigation, Correspondence to Faye Mishna, Ph.D., Associate Professor and Director of Research, Faculty of Social Work, University of Toronto, 246 Bloor Street, West Toronto, Ontario M5S 1A1.

90. Mock, S.,E., Cornelius, S. W. (2007). Profiles of Interdependence: The Retirement Planning of Married, Cohabiting and Lesbian Couples, *Sex Roles* (2007) 56: p. 793-800.

91. Možný, I., (1999). *Sociologie rodiny*. Praha, SLON, s. 123 – 140. (Kap. Rodiče, dítě, socializace v rodině).

92. Murphy, R. F. (1998). *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, Praha, SLON, s. 66-72. (Kap. Pohlavní role) a s. 73.

93. Murray, C., Golombok, S., Solo mothers and their donor insemination infants: follow-up at age 2 years, *Human Reproduction*. 2005b, 20: p. 1655-1660.

94. Nedbálková,K., Sociologický ústav AV ČR, Praha (2003): Má vězení střední rod? aneb Maskulinita a femininita ve vězeňských subkulturách* *Sociologický časopis*, 2003, Vol. 39, No. 4: s. 469.

95. Nedbálková, K. (2002*). Alternativní rodinné modely aneb Rodiny lesbických matek a gay otců*. In Ženská práva jsou lidská práva. Sborník přednášek ze semináře. Vydání. 1. Brno: NESEHNUTÍ Brno, 2002. ISBN 80-903228-0-8, s. 96-103.

96. Oacleyová, A. (2000). *Pohlaví, gender a společnost*, Praha: Portál, s. 99-141 (Kap. „Pohlaví a sociální role“, „Pohlaví a gender“ a „Osvojování genderových rolí“).

97. Oliver, M. B., Hyde, J. S. (1993). Gender differences in sexuality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 114 (1), s. 29-51.

98. ONDRISOVÁ, S. a kol. (2002). *Neviditeľná menšina*, 1. vyd. Bratislava: Nadace občan a demokracia, 2002. ISBN 80-968528-5-X.

99. Parker, B. A., Adams, H. L., Phillips, L. D., (2007). Decentering Gender: Bisexual Identity as an Expressionof a Non-Dichotomous Worldview identity*: An International journal of theory and research,* 7(3), p. 205–224, Copyright © 2007, Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Dostupné na: http://web.ebscohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=589e49dd-ea2b-4951-96a8-5dc0e8cce9bb%40sessionmgr110&vid=1&hid=119

100. Pastor, Z., (2007). *Sexualita ženy*, Grada Publishing, ISBN 978-80-247-1989-4.

101. Patterson, Ch. J. (2000). Family Relationships of Lesbians and Gay Men
Source: *Journal of Marriage and Family*, Vol. 62, No. 4 (Nov., 2000), p. 1052-1069.
Dostupné na : http://www.jstor.org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdfplus/1566724.pdf

102. Pearcey, S. M., Docherty, K. J. and Dabbs, J. M. (1996.) Testosterone and sexual identification in lesbian couples, *Physiology and Behavior*, 60: p. 1033-5.

103. Pechová, O. (2005). Biologické příčiny homosexuality a jejich ideologické souvislosti, článek na internetovém lesbickém serveru dostupný na: http://www.bengales.cz/vedecke-studie/biologicke-priciny-homosexuality-a-jejich-ideologicke-souvislosti.html

104. Pechová, O. (2005). Bisexualita, článek na internetovém lesbickém serveru dostupný na: http://www.bengales.cz/vedecke-studie/bisexualita.html

105. Pechová, O. (2005). Diskriminace sexuálních minorit v ČR, 2006, článek dostupný na: http://www.bengales.cz/vedecke-studie/diskriminace-sexualnich-minorit-v-cr.html

106. Peplau, L. A. (1991). Lesbian and gay relationships. In J. C. Gonsiorek & J. D. Weinrich (Eds.), Homosexuality: Research implications for public policy (p. 177-196). Newbury Park, CA: Sage.

107. Peplau, L. A. & Cochran, S. D. (1990). A relationship perspective on homosexuality. In D. P. McWhirter, S. A. Sanders & J. M. Reinisch (Eds.), Homosexuality/ heterosexuality: Concepts of sexual orientation (p. 321-349). New York: *Oxford University Press*.

108. Peplau, L. A., Veniegas, R. C. & Campbell, S. M. (1996). Gay and lesbian relationships. In R. C. SavinWilliams & K. M. Cohen (Eds.), The lives of lesbians, gays, and bisexuals: Children to adults (p. 250- 273). *New York: Harcourt Brace.*

109. Peplau, L. A.,Garnets, L. D., (2000). A New paradigm for Understanding Women´s Sexuality and Sexual Orientation, *Journal of Social Issues*, Vol. 56, No. 2, 2000, p.329-350.

110. Perkins, M. W., (1981). Female Homosexuality and Body Build, *Archives of Sexual Behavior*, Vol. 10, No. 4.

111. Peters, N. J. (2006). *Conundrum : The Evolution of Homosexuality*, Authorhouse 2006 ISBN-13: 9781420893380, ISBN-10: 1420893386.

112. Polášková, E. Phdr. *Plánovaná lesbická rodina*: Klíčové aspekty přechodu k rodičovství, 2009 Brno, Masarykova univerzita, Institut výzkumu dětí a mládeže a rodiny, s. 30.

113. Pospíšil, D., *Homosexualita z hlediska svého vývoje ve společnosti*, (2006) Absolventská práce, Vyšší odborná škola – sociálně právní, Evangelická akademie Praha, dostupné na : http://www.stud.cz/7-glbt-a-spolenost.html

114. Procházka, I. (2002). *Coming out: průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe,* Brno: STUD, Praha: Gay iniciativa v ČR, ISBN: 80-238-8850-1.

115. Rehaag,S., Osgoode Hall Law School, York University, Toronto, Canada (2009). Bisexuals need not apply: a comparative appraisal of refugee law and policy in Canada, the United States, and Australia, *The International Journal of Human Rights* Vol. 13, Nos 2–3, April – June 2009, p. 415–436.

116. Renzetti, C. M., Curran, D. J. (2003). *Ženy, muži a společnost*. Praha, Karolinum.

117. Richardson, D. (1981). Lesbian identities. In The theory and practise of homosexuality, edited by John Hart and Diane Richardson, London in Paula C. Rust: *„Coming Out*" In The Age Of Social Constructionism: Sexual Identity Formation among Lesbian and Bisexual Women.

118. Rosario, M., Meyer-Bahlburg, Heino, F. L., Hunter, J., Exner, T. M., et. al.: The psychosexual development of urban lesbian, gay, and bisexual youths, *ProQuest The Journal of Sex Research,* New York: 1996. Vol. 33, Iss. 2, p. 14. Dostupné na: http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/pqcentral/docview/215281546/12FD14CBAEF1E5F25EA/2?accountid=35514

119. Rosario, M., Schrimshaw, E. W. Hunter, J., Levy-Warren, A. (1996). The Coming-Out Process of young Lesbian and Bisexual Women: Are There Butch/Femme Differences in Sexual Identity Development. Dostupné na: http://search.proquest.com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/205944331?accountid=35514

120. Rosenkrantz Aronson, S., Huston, A. C. (2004). The mother-infant relationship in single, cohabiting, and married families: a case for marriage*? J. Fam Psychol.* 2004, 18: p. 5-18

121. Rupp, L. J. (2002): *Vytoužená minulost,* z anglického originálu: A Desired Past: Short History of Same-sex Love in America, nakladatelství The University of Chicago Press (1999), přeložila Věra Sokolová, vydala Marie Chribková, nakladatelství One Woman Press, vydání 2002.

122. Rust, P. C., (1993): „Coming out“ in the Age of Social Constructionism Sexual Identity Formation among Lesbian and Bisexual Women. Dostupné na http://www.jstor.org.ezproxy.is.cuni.cz/stable/pdfplus/190024.pdf

123. Samek, T. (2010). Internetový psychologický časopis: Rodičovství,, psychologie a zdraví, dostupné na: http://www.evalabusova.cz/ankety/adopce.php, *časopis Psychologie dnes*, 4/2010.

124. Savin-Williams, R. C. (1995), Lesbian, gay male, and bisexual adolescents, In D´Augelli,A., R. & Patterson, C., J. (Eds.), Lesbian, gay, and bisexual identities over the lifespan (p. 165-189). New York, *Oxford University Press.*

125. Sedláčková, A., studentka psychologie FF UK, *Lidové noviny* 18. 5. 2010,

126. Seidl, J., (2007). *Úsilí o odtrestnění homosexuality za první republiky*, rigorózní práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická faktulta, Historický ústav.

127. Singh, D., Vidaurri, M., Zambarano, R.J.&Dabbs, J.M. (1999): Lesbian erotic role identification: Behavioral, morphological, and hormonal correlates. *Journal of Personality and Social Psychology,* 76, p. 1035-1049.

128. Sheets, V. L. and Wolfe, M. D. (2001). Sexual Jealousy in Heterosexuals, Lesbians, and Gays, Sex roles, Vol. 44, Nos. 5/6.

129. Schmitt, D. P, (2006). Sexual Strategies Across Sexual Orientations: How Personality Traits and Culture Relate to Sociosexuality Among Gays, Lesbians, Bisexuals, and Heterosexuals, Th Haworth Press, Inc., *Journal of psychology & Human Sexuality*.Vol. 18, No. 2/3.

130. Sokolová Věra PHDr."'A co děti?...' Gay a lesbické rodičovství: homofobie a genderové stereotypy v české společnosti." In *ABC feminismu*, Lenka Formánková a Kristýna Rytířová, eds. (Brno: Nesehnutí, 2004), s. 81-96.

131. Sokolová, V., *Sociologických časopis*/Czech Sociological Review, 2009, Vol. 45, No. 1: s. 115-145.

132. Somers, J., M., Golombok, S.,(2000). Leading Comment: Children of lesbian mothers: from the 1970s to the new Millennium, *Sexual and Relationship Therapy*, Vol. 15, No. 2, 2000.

133. Stacey, J., Biblarz, T. J. (2001): (How) does the sexual orientation of parents matter? *American Sociological Review*, 66: p. 159-183.

134. Stehlíková, D., Procházka, I., Hromada, (1995) J.: *Homosexualita, společnost a AIDS v ČR.* Orbis, Praha 1995.

135. Stopes, Mary C.: *Manželská láska*. Ludvík Bradáč, Praha 1923, s. 69-70.

136. Sullivan, M., Rozzie and Harriet (1996). Gender and Family Patterns of Lesbian Coparents, Source*: Gender and Society*, Vol. 10, No. 6 (Dec., 1996), p. 747-767.

137. Swann, S. K. and Spivey, A. K. (2004). The Relationship between Self-Esteem and Lesbian Identity During Adolescence (2004), *Child and Adolescent Social Work Journal*, vol. 21, No. 6, December 2004.

138. Talandová, J. (1997). *Sociální postavení lesbických žen a alternativní rodinné modely v kontextu heterosexuální společnosti*, op. C., s. 16, Praha: L-klub Lambda Praha.

139. Tasker, F., Golombok, S. (1997): Growing Up in a Lesbian Family: Effect on Child Development, *The Guilford Press*.

140. Tirseliotis, J. (1973). *In Search of Origins: The Experience of adopted people*, Routledge, London.

141. Turell, S. C. (2000). A Descriptive Analysis of Same-Sex Relationship Violence for a Diverse Sample, *Journal of Family Violence*, Vol. 15, No. 3, 2000, dostupné na: http://www.springerlink.com.ezproxy.is.cuni.cz/content/r130ql0471892435/fulltext.pdf

142. Vanfraussen, K., Ponjaert-Kristoffersen I. & Brewaeys, A. (2002), What does it mean for youngsters to grow up in lesbian family created by means of donor insemination? *Journal of Reproductive and infant psychology,* vol. 20, No. 4, 2002.

143. Vanfraussen, K., Ponjaert- Kristeffersen, I., a Brewaeys, A. (2003). Family functioning in lesbian families created by donor insemination. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 73, p. 78-90.

144. Valentová, J., (2004). *Bakalářský esej*, Mužská homosexualita z pohledu biologie, FHS.

145. Vodrážka, M., (1995). Promluv, č. 2, s. 9. Citováno v Janošové: *Homosexualita v názorech současné společnosti,* 2000, ISBN 80-7184-954.

146. Vrhel, F. (2002). *Antropologie sexuality: sociokulturní hledisko*. Brno, Masarykova universita, s. 23-33. (Kap.: Kulturní definice mužství a ženství).

147. Waldner-Haugrud, L., and Gratch, L. (1997). Sexual coercion in gay/lesbian relationships: Descriptives and gender differences. Violence Vict. 12: p. 87–98.

148. Waldner-Haugrud, L., Gratch, L., and Magruder, B. (1997). Victimization and perpetration

rates of violence in gay and lesbian relationships: *Gender issues explored.* Violence Vict. 12: p. 173–184.

149. Weinberg, M., & Williams, C. (1974). Male homosexuals: Their problems and adaptations. New York*: Oxford Press.*

150. Weissenberg, R., Landau, R., Madgar, I.,(2007). Older single mothers assisted by sperm donation and their children, *Human Reproduction* vol. 22, No. 10 p. , 2784-2791.

151. Zvěřina, J., Budinský, V., 2004: *Vše o sexu*, vydala Euromedia Group, Praha, ISBN 80-249-0460-8.

152. Zvěřina, J. (2003). *Sexuologie (nejen) pro lékaře*, Akademické nakladatelství CERM s.r.o., Brno, ISBN 80-7204-264-5.

153. Zvěřina, J. (1992). *Lékařská sexuologie*, 1. Vyd. Praha, nakl. Odborné literatury H&H 1992.

154. Weiss, Zvěřina, (2009), *Sexuální chování v ČR*, výsledky výzkumů z let 1993, 1998, 2003 a 2008, Sexuologický ústav 1. lékařské fakulty UK a VFN. Dostupné na: http://mep.zverina.cz/files/103-sexualni-chovani-v-cr-srovnani-vy-zkumu-z-let-1993-1998-2003-a-2008.pdf

OSTATNÍ ZDROJE

1. American Academy of Pediatrics, Perrin EC, and the Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. Technical report: coparent or second-parent adoption by same-sex parents. Pediatrics. 2002;109:341–344, dostupné na http://www.pediatrics.org/cgi/content/full/109/2/339

2. Tisková zpráva ov90707, Centrum pro výzkum veřejného mínění 7. 7. 2009. http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100933s_ov90707.pdf

3. http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3802

4. http://www.courts.ca.gov/xbcr/SID-8000E85A-7E57A4BB/cc/Amer_Psychological_Assn_Amicus_Curiae_Brief.pdf

5. http://en.wikipedia.org/wiki/John_Bowlby

6. http://is.muni.cz/th/10743/fss_d/Polaskova_disertace.pdf

7. 2009/49923-21 Informace o sociálních zařízeních pro děti http://www.mpsv.cz/cs/7513

8. Schneiberg František, článek „Homosexuální pár není rodina“, MF Dnes 9. 3. 2007

9. "'A co děti?...' Gay a lesbické rodičovství: homofobie a genderové stereotypy v české společnosti." In ABC feminismu, Lenka Formánková a Kristýna Rytířová, eds. (Brno: Nesehnutí, 2004), 81-96.

10. Internetová diskuse: http://www.lesba.cz/kavarna/index.php/topic,2458.0.html

11. Sociologický časopis, 2003, vol. 39. No. 4

12. http://www.courts.ca.gov/xbcr/SID-8000E85A-7E57A4BB/cc/Amer_Psychological_Assn_Amicus_Curiae_Brief.pdf

13. http://www.psychology.org.au/Assets/Files/LGBT-Families-Lit-Review.pdf

14. http://www.glad.org/uploads/docs/press-releases/2009-11-17-doma-summary-judgment-motion-pr.pdf

15. CDF- Congregation for the Doctrine of the Faith,(2003), Kongregace pro nauku víry: Úvahy o ohledně návrhů na právní uznání homosexuálních svazků mezi homosexuálními osobami, čl. III/7, dostupné na: http://www.kebrle.cz/katdocs/Uvahy_Ohledne_Navrhu.htm

16. http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?cd=76&typ=r&zdroj=sb06227

17. http://www.fhs.cuni.cz/gender/pdf/rodice.pdf

18. http://www.sos-ub.cz/prevence/hyp24a.pdf

19. http://zakony.nasepenize.cz/zakon-o-rodine-94-1963-sb-osvojeni-hlava-4-184

20. http://www.mpsv.cz/cs/7513

21. http://www.obcinst.cz/cs/Jsou-adopce-homosexualnimi-pary-v-zajmu-deti-c1066/

22. http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/210562210900018-q/

23. http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100933s_ov90707.pdf

24. http://www.blisty.cz/art/51232.html

25. http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=115/2006&PC_8411_p=13&PC_8411_l=115/2006&PC_8411_ps=10#10821

26. http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/210572230800011-mate-slovo/diskuse/2/170643-slavomira/form/?streamtype=WM3 – pořad „Máte slovo“ – o možnosti adopce dětí stejnopohlavními páry

27. http://www.bengales.cz/vedecke-studie/adopce-lesbickymi-pary.html

28. http://www.fhs.cuni.cz/gender/lide/sokolova.html

29. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/family/documents/rc_pc_family_doc_20021019_xv-plenary-conclusions_en.html

30. http://www.glpartnerstvi.cz/rodicovstvi/siroka-vedecko-odborna-shoda-na-vychove-deti-stejnopohlavnimi-pary.html